

“ประเด็นหลักของสภาประชาสังคมชายแดนใต้วันนี้ก็คือ ต้องการสร้างพื้นที่กลางจริงๆ มีความเป็นกลางด้วย สามารถเอาคนที่เห็นต่าง จากรัฐมาพูดคุยกันได้ ทุกองค์กรมาแสดงความเห็น ความคิด เพื่อสันติภาพ เราอยากให้บรรยากาศชายแดนใต้เปิดมากขึ้น ฉะนั้นถือว่าเป็นภารกิจ อันสำคัญยิ่ง”

ประสิทธิ์ เมฆสุวรรณ, ประธานสภาประชาสังคมชายแดนใต้

เครือข่ายประชาสังคม

พลวัต และบทเรียนการพัฒนาสู่สันติภาพชายแดนใต้

โครงการสนับสนุนชุมชนท้องถิ่นเพื่อฟื้นฟูชายแดนภาคใต้

โดยความร่วมมือระหว่าง

สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา

ธนาคารโลก

กระทรวงการคลัง

เครือข่ายประชาสังคม

: พลวัต และบทเรียนการพัฒนาสู่สันติภาพชายแดนใต้

ผู้เขียน	เอกรินทร์ ต่วนศิริ
บรรณาธิการ	อาภรณ์ จันทร์สมวงศ์ นุชนาฏ จันทวิเศษ สมเกียรติ พิทักษ์กมลพร
ปกและรูปเล่ม	บันลือ กุณรัักษ์
จัดพิมพ์โดย	โครงการสนับสนุนชุมชนท้องถิ่นเพื่อฟื้นฟูชายแดนภาคใต้ (ชชต.) สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา เลขที่ 693 ถ.บำรุงเมือง เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพฯ 10100 โทรศัพท์ 0-2621-7810-2 โทรสาร 0-2621-8042 Home page: http://www.ldinet.org
พิมพ์ครั้งที่ 1	เมษายน 2556
จำนวนพิมพ์	1,500 เล่ม
พิมพ์ที่	บริษัท สหมิตรพรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด 59/4 ซอยวัดพระเงิน ถนนกาญจนาภิเษก ตำบลบางม่วง อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี โทรศัพท์ 0-2903-8257-9 โทรสาร 0-2921-4587
ISBN	978-616-91527-3-6

คำนำ

เครือข่ายประชาสังคม : พลวัต และบทเรียนการพัฒนาสู่สันติภาพชายแดนใต้ เป็นผลจากการถอดความรู้การดำเนินงานของ 4 เครือข่ายประชาสังคม ประกอบด้วย สภาประชาสังคมชายแดนใต้ เครือข่ายสตรีชายแดนใต้ เครือข่ายเยาวชนพัฒนา ลู่อ่าเซียน และ เครือข่ายทรัพยากร ซึ่งได้รับการสนับสนุนการดำเนินงานภายใต้ โครงการสนับสนุนชุมชนท้องถิ่นเพื่อฟื้นฟูชายแดน ภาคใต้ (ชชต.) สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา (LDI) ที่มีเป้าหมายในการสร้างสันติภาพและลดความรุนแรงในพื้นที่ความขัดแย้ง โดยใช้กระบวนการวิถีสันติสุขงานพัฒนาชุมชนฐานรากที่มุ่งยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่และการสร้างเครือข่ายเป็นเครื่องมือ

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ แบ่งเป็น 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 เป็นการฉายภาพพัฒนาการของภาคประชาสังคมชายแดนใต้ ในช่วงกว่า 3 ทศวรรษที่ผ่านมา ทำให้เห็นเหตุการณ์สำคัญๆ อันเป็นความเคลื่อนไหวและนำไปสู่ข้อเรียกร้องทางการเมืองในภาพรวมของจังหวัดชายแดนใต้ เป็นเหตุปัจจัยที่ส่งผลสะท้อนต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน อีกทั้งยังมีส่วนบ่มเพาะนักเคลื่อนไหวทางสังคมภาคประชาชนในพื้นที่

ส่วนที่ 2 เป็นการทบทวนบทเรียนการดำเนินงานของ 4 เครือข่ายดังกล่าวข้างต้น โดยเฉพาะในส่วนที่ได้รับการสนับสนุนจากสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา ซึ่งมีเจตจำนงอย่างชัดเจนในการสร้างและหนุนเสริมความเข้มแข็งของเครือข่าย ในฐานะที่เป็นพื้นที่ทางสังคมและเป็นพลังอำนาจ ที่ใช้ต่อรองหรือถ่วงดุลไม่ว่าต่ออำนาจรัฐ อำนาจทุน หรืออื่นๆ

ส่วนที่ 3 เป็นการมองภาพรวมของภาคประชาสังคมชายแดนใต้ ผ่านงานเครือข่ายทั้ง 4 เครือข่าย

และส่วนท้ายสุด เป็นบทสรุป และข้อเสนอแนะจากงานศึกษา

โครงการสนับสนุนชุมชนท้องถิ่นเพื่อฟื้นฟูชายแดนภาคใต้ (ชชต.)
สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา

สารบัญ

คำนำ	
สารบัญ	
บทนำ	7
พัฒนาการความเคลื่อนไหวของภาคประชาสังคมชายแดนใต้	11
การขับเคลื่อนประชาสังคมชายแดนใต้ : มองผ่านประสบการณ์ของ 4 เครือข่าย	22
บทเรียนการพัฒนาเครือข่ายประชาสังคมชายแดนใต้ หนทางไปสู่ศักยภาพ : โอกาสและความท้าทาย	48
เครือข่ายภาคประชาสังคมกับข้อเสนอแนะการพัฒนา สู่สันติภาพชายแดนใต้	55

บทนำ

ชีวิตคือเครือข่าย แบบแผนของชีวิตก็คือแบบแผน
ในรูปเครือข่าย ไม่ว่าที่ไหน เมื่อไรก็ตามที่เรามองเห็น
ปรากฏการณ์ของชีวิตใดๆ
นั่นคือเรากำลังเห็นความเป็นเครือข่าย

Fritjof Capra

ในแง่ของหลักการ เราสามารถจะกล่าวถึงอะไรได้บ้างเกี่ยวกับความเป็นเครือข่าย เมื่อนำมาเป็นแว่นในการอธิบายหรือมองปรากฏการณ์ทางสังคม อย่างแรกคือความสัมพันธ์ในเครือข่ายเป็นความสัมพันธ์ในลักษณะที่ไม่ใช่เส้นตรง แต่เป็นไปในทุกทิศทุกทาง ดังนั้นอิทธิพลหรือข้อมูลข่าวสารต่างๆ ก็สามารถจะไหลเวียนเข้ามาเกี่ยวข้องในความเป็นวงวิญญู์ สามารถย้อนกลับ (feedback) ไปยังจุดตั้งต้นได้จากปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในความเป็นเครือข่าย ด้วยอิทธิพลหรือปัจจัยต่างๆ ที่เข้ามาปฏิสัมพันธ์เช่นนี้เอง จึงเกิดการควบคุม และจัดการตนเอง เช่นเดียวกับในความเป็นชุมชนหนึ่งๆ ซึ่งเป็นแบบจำลองของความเป็นเครือข่าย เราจะเห็นว่า ชุมชนมีการจัดระเบียบตนเอง มีการเรียนรู้จากความผิดพลาด เพราะการผิดพลาดต่างๆ เหล่านั้นเป็นเสมือนข้อมูลข่าวสารที่มีการไหลเวียน ย้อนกลับ ซึ่งหากชุมชนได้เรียนรู้ในโอกาสต่อไป ก็สามารถจะกระทำในหนทางที่ต่างออกไป และผลที่เกิดขึ้นก็จะย้อนกลับมาให้ได้เรียนรู้อีก เป็นขั้นๆ ไป มุมมองเช่นที่ว่านี้เห็นได้ว่า ชุมชนสามารถจัดการตนเองได้และมีการเรียนรู้ จึงไม่ต้องการการควบคุมบังคับจากภายนอก เพราะในความเป็นชุมชนมีปัญญา มีความสามารถในการเรียนรู้ของตนเอง และในความเป็นจริงแล้ว ทุกๆ ชุมชนที่มีชีวิต ล้วนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้เสมอ ฉะนั้นที่การพัฒนาเติบโตและการเรียนรู้เป็นเนื้อหาสำคัญของชีวิต ก็ด้วยเพราะเป็นแบบแผนในรูปเครือข่ายที่จัดการตนเองได้นี่เอง

ทุกวันนี้ “เครือข่าย” เป็นคำที่พบบ่อยและใช้กันมาก ทั้งในด้านการพัฒนาสังคม ในแวดวงธุรกิจ และการสื่อสารที่ก้าวไกล ก็เพราะเครือข่ายเป็นแบบแผนของความมีชีวิตตั้งที่กล่าวแล้ว ไม่ว่าจะในระดับเซลล์ที่เล็กที่สุดของร่างกาย ไปกระทั่งถึงในภาพของสังคมมนุษย์ก็ตาม จนกล่าวได้ว่า เครือข่ายเป็นธรรมชาติของมนุษย์ ทำให้เห็นถึงข่ายใยแห่งความสัมพันธ์ในระดับสังคม เพราะมนุษย์อยู่ได้ด้วยความสัมพันธ์กับผู้อื่น สิ่งอื่นๆ ที่อยู่รายรอบ ซึ่งความสัมพันธ์นี้แสดงออกมาในรูปของกฎเกณฑ์ จารีตประเพณีในการอยู่ร่วมกัน ตลอดจนวิถีชีวิตของผู้คน หรือเรื่องกฎหมาย เป็นต้น เช่น ความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชนในอดีตที่พึ่งพาอาศัยเกื้อกูลกัน ทำให้ชีวิตอยู่รอดได้ ขณะที่ปัจจุบัน มุมมองเครือข่ายได้ถูกนำมาใช้อธิบายระบบความสัมพันธ์ในลักษณะเครือข่ายทางสังคม (social network) หรือขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (social movement) ในฐานะที่เป็นพลังในการแก้ไขปัญหา ดังที่เห็นได้จากเครือข่ายหลายระดับ ทั้งเครือข่ายเชิงประเด็นเฉพาะ เช่น เครือข่ายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เครือข่ายสุขภาพ เป็นต้น หรือเครือข่ายเชิงขบวนการเคลื่อนไหวหรือการพัฒนาสังคมในภาพรวม เช่น เครือข่ายภาคประชาสังคม ชายแดนใต้ เป็นต้น

การทำความเข้าใจเครือข่ายประชาสังคมชายแดนใต้ นี้ มุ่งเน้นศึกษาพลวัตการทำงานของกลุ่มเครือข่ายประชาสังคม และบทเรียนจากการทำงาน โดยมองผ่าน กลุ่มเป้าหมายสำคัญ 4 เครือข่าย ได้แก่ 1) สภาประชาสังคมชายแดนใต้ 2) เครือข่ายสตรีชายแดนใต้ 3) เครือข่ายเยาวชนพัฒนาสู่อาเซียน และ 4) เครือข่ายทรัพยากร ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา ภายใต้โครงการสนับสนุนชุมชนท้องถิ่นเพื่อฟื้นฟูชายแดนภาคใต้ (ชชต.) อย่างไรก็ตาม แม้ว่า การศึกษานี้จะมุ่งให้ความสนใจกับทั้ง 4 เครือข่าย ในฐานะเป็นตัวแทนฉายภาพสถานการณ์ปัจจุบันของภาคประชาสังคมชายแดนใต้ แต่ก็ได้ละทิ้งการวิเคราะห์บริบททางประวัติศาสตร์ พัฒนาการการเคลื่อนไหวเพื่อมีส่วนร่วมกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่ ของบรรดากลุ่ม องค์กร เครือข่ายที่ดำเนินอยู่ก่อนการเกิดขึ้นของโครงการ ชชต. รวมทั้งบริบททางสังคมในพื้นที่ โดยเฉพาะความแตกต่างหลากหลายภายในภาคประชาสังคม ตลอดจนสถานการณ์ความรุนแรงที่ดำเนินอยู่ และมีความผันผวนไม่แน่นอน

การศึกษานี้มีคำถามหลัก ๒ ประการ ได้แก่ 1) การเชื่อมโยงกลุ่ม องค์กร ประชาสังคมในรูปเครือข่ายมีผลต่อการพัฒนาความร่วมมือข้ามกลุ่ม และต่อการ

พัฒนาศักยภาพของแต่ละกลุ่มหรือไม่ อย่างไร และ 2) การดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายท่ามกลางบริบทความรุนแรงในชายแดนใต้มีข้อจำกัด หรือต้องเผชิญความท้าทายอะไรบ้าง

ทั้งนี้ได้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 เป็นการฉายภาพพัฒนาการของประชาสังคมชายแดนใต้ นับตั้งแต่ปี 2518 จนถึงปัจจุบัน โดยเน้นไปที่เหตุการณ์สำคัญๆ อันเป็นความเคลื่อนไหวที่เสนอข้อเรียกร้องทางการเมืองในประเด็นภาพรวมของจังหวัดชายแดนใต้ เนื่องจากเหตุการณ์ความเคลื่อนไหวเหล่านั้น ส่งผลสะท้อน อีกทั้งเป็นแรงบันดาลใจและช่วยบ่มเพาะนักเคลื่อนไหวทางสังคมภาคประชาชนในพื้นที่ซึ่งมารวมทั้งจุดประกายให้แกการเคลื่อนไหวในประเด็นปลีกย่อยอื่นๆ ตามมา โดยมุ่งเน้น ทบทวนเหตุการณ์ความเคลื่อนไหว การเรียกร้อง ผลักดัน อันส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและมีอิทธิพลต่อทั้ง 4 เครือข่ายในเวลาต่อมา ซึ่งในภาพรวมชี้ให้เห็นว่า การเคลื่อนไหวภาคประชาสังคมชายแดนใต้ ปัจจุบันมีความก้าวหน้าทั้งในแง่การยกระดับประเด็นการเคลื่อนไหว และผู้เข้าร่วมซึ่งมีความหลากหลายทางกลุ่มชาติพันธุ์มากกว่าในอดีต นอกจากนี้ การฉายภาพพัฒนาการจากอดีต ยังช่วยเผยให้เห็นสาเหตุ ข้อจำกัด ระเบียบโครงสร้างอำนาจรัฐที่มีต่อพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ และทั้งยังทำให้เกิดความเข้าใจในแง่ของพื้นที่การเมืองนอกรัฐสภาของการเมืองภาคประชาชน ที่ยังทำให้เห็นว่า ภาครัฐมีการปรับตัวน้อยกว่า เมื่อเทียบกับการปรับตัวเปลี่ยนแปลงในภาคประชาชน ซึ่งนั่นย่อมทำให้รัฐไม่มียุทธศาสตร์เชิงนโยบายที่เหมาะสมเพียงพอเพื่อตอบสนองความเติบโตของภาคประชาสังคมในพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในประเด็นเรื่อง “จินตนาการความเป็นไทย” อันคับแคบและไม่มี การปรับตัว ที่ยังคงส่งผลให้การเคลื่อนไหวเรียกร้องเรื่องปากท้อง ความเป็นอยู่ และการเคารพอัตลักษณ์ของคนในท้องถิ่น ถูกตีตราด้วยวาทกรรมการแบ่งแยกดินแดน กระทั่งถึงการก่อการร้าย นับตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน

ส่วนที่ 2 เป็นการทบทวนบทเรียนและการดำเนินกิจกรรมเครือข่ายของทั้ง 4 เครือข่าย โดยพิจารณาถึงรูปแบบการทำงานของแต่ละเครือข่าย ภายใต้การสนับสนุนของสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา ตลอดจนเงื่อนไข ข้อจำกัดและความท้าทายที่เกิดขึ้น อันจะเป็นบทเรียนที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาศักยภาพเครือข่าย และการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนา รวมทั้งการสร้างพื้นที่กลาง และกลไกการทำงานของเครือข่าย นำไปสู่การจัดการความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคล ระหว่าง

กลุ่มภายในเครือข่าย กับกลุ่ม องค์กรนอกเครือข่ายอย่างไร ซึ่งในส่วนนี้ได้อาศัย ข้อมูล บทสัมภาษณ์ของคนทำงานในแต่ละเครือข่ายเป็นผู้ให้ความหมาย ในฐานะ ที่เป็นผู้ขับเคลื่อนงานภาคประชาสังคมชายแดนใต้

ส่วนที่ 3 เป็นการให้ภาพรวมของงานเครือข่าย ทั้งลักษณะการดำเนินงาน และชี้ให้เห็นคุณภาพในการขับเคลื่อนงานของภาคประชาสังคมในชายแดนใต้ โดย นำแนวคิดทุนทางสังคมมาใช้วิเคราะห์ เพื่อสร้างความชัดเจนว่า ภาคประชาสังคม ชายแดนใต้เมื่อมองผ่านจากทั้ง 4 เครือข่าย ต้องเผชิญกับความท้าทายอะไรบ้าง ทั้งที่มาจากท่าทีของภาครัฐ ภาคประชาสังคมโดยรวม และที่เกิดจากข้อจำกัดของ ทั้ง 4 เครือข่ายเอง หรือกล่าวได้ว่าเป็นการเพ่งมองเส้นทางการเคลื่อนไหวในห้วง ยามของความยากลำบากที่มีความรุนแรงปกคลุมในพื้นที่ชายแดนใต้

ส่วนที่ 4 บทสรุป และข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษาเครือข่ายทั้ง 4 เครือข่าย โดยข้อเสนอทั้งหมดยึดโยงและวิเคราะห์ผ่านข้อมูลจากการสัมภาษณ์ วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล ตามสภาพการณ์ที่เป็นจริง

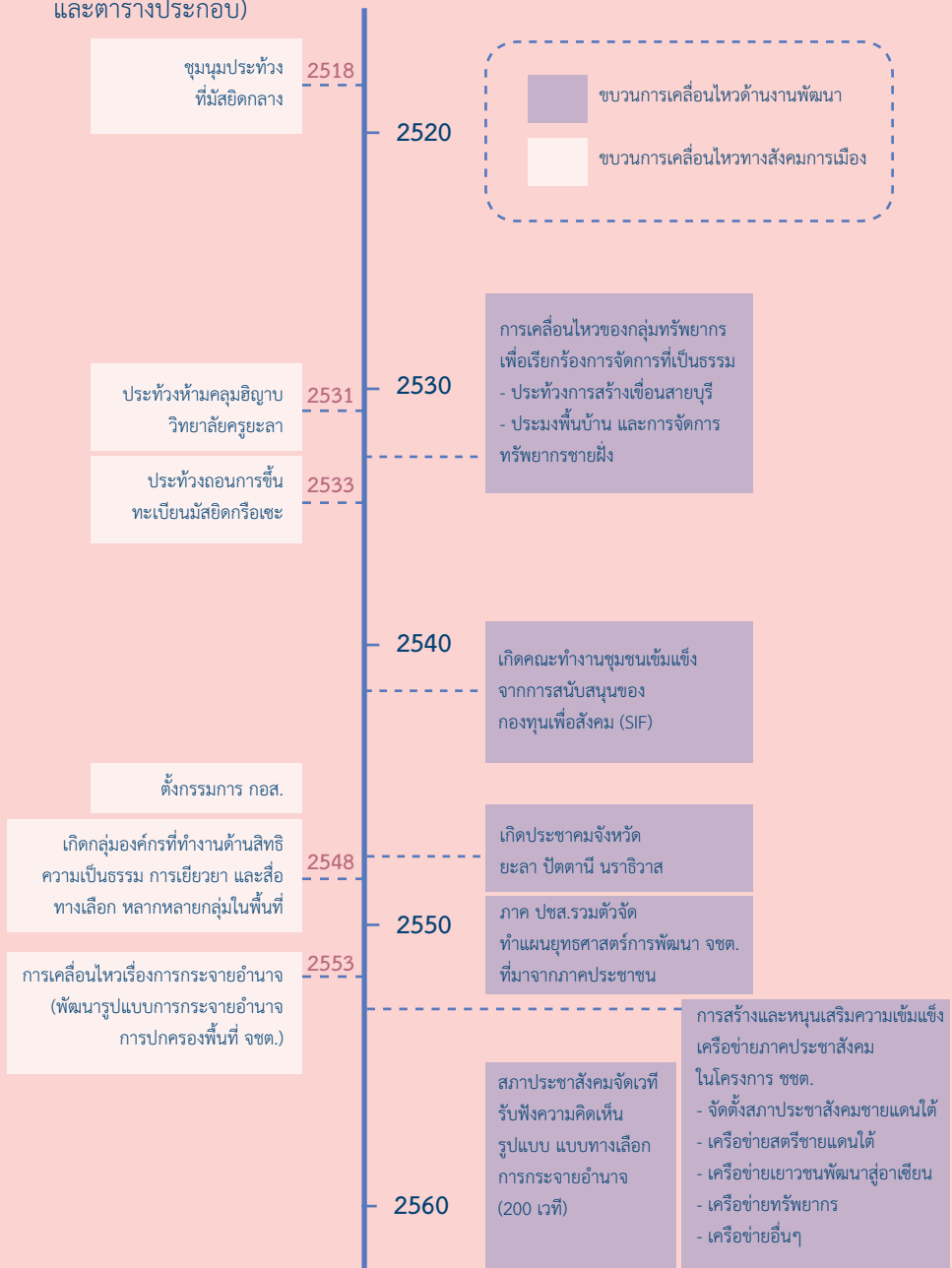
พัฒนาการความเคลื่อนไหวของ ภาคประชาสังคมชายแดนใต้

...ผู้คนมากต่อมาก ต้องการให้ชีวิตมีความหมายมากไปกว่านั้น พวกเขาไม่ได้ต้องการให้นักการเมืองเป็นผู้ส่งมอบความสุขและการอยู่รอดอย่างสุขสบาย... สิ่งที่ยิ่งใหญ่ที่สุดและน่าพิงพอใจมากที่สุดก็คือ ความรู้สึกถึงเป้าหมายที่ไกลไปจากตัวเอง ถ้าเป้าหมายคือเรื่องเฉพาะตนเอง อีกไม่นานมันก็จะหายไปอย่างรวดเร็ว

Charles Handy

ความรู้ของสาธารณชนไทยเกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาสังคม ในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีอยู่อย่างแยกส่วน ตัดตอนช่วงเวลา และติดขัดอยู่กับเรื่องราวของตัวผู้นำขบวนการเคลื่อนไหวตลอดมา ทำให้องค์ความรู้เรื่องการเคลื่อนไหวทางการเมืองในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้หลายชุดไม่เชื่อมต่อกัน มีลักษณะกระจัดกระจาย อีกทั้งจำกัดอยู่เพียงความรู้เกี่ยวกับบทบาททางการเมืองของกลุ่มชนชั้นนำทางสังคม เช่น ความรู้เรื่องการเคลื่อนไหวของหะยีสุหลง อับดุลกาเดร์ ในช่วงทศวรรษ 2480-2490 ความรู้เกี่ยวกับบทบาททางการเมืองของกลุ่มวาดะห์ ในช่วงทศวรรษ 2530-2540 เป็นต้น ในขณะที่องค์ความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการความเคลื่อนไหวของภาคประชาสังคมในพื้นที่มีอยู่อย่างจำกัด และไม่เป็นที่รับรู้มากนัก การนำเสนอภาพความเคลื่อนไหวภาคประชาสังคมในพื้นที่ ดูจะกลายเป็นเรื่องใหม่ เมื่อความรุนแรงได้ปะทุขึ้นอีกครั้งในช่วงปลายทศวรรษ 2540

การพิจารณาเหตุการณ์สำคัญๆ ที่เกิดขึ้น จะช่วยอุปภาพให้เห็นพัฒนาการ
 ความเคลื่อนไหวของภาคประชาชนชายแดนใต้ในภาพกว้างได้ ดังต่อไปนี้ (ดูแผนภาพ
 และตารางประกอบ)

ตาราง แสดงเหตุการณ์สำคัญที่สะท้อนความเคลื่อนไหวของภาคประชาชน
ชายแดนใต้ในรอบกว่า 3 ทศวรรษ

ช่วงเวลา	เหตุการณ์สำคัญ	ข้อมูลประกอบโดยสังเขป
2518	การประชุมประท้วง ที่มีศูนย์กลางปัตตานี	เนื่องจากชาวมลายูมุสลิมถูกทหารซึ่งตั้ง ค่ายอยู่ที่วัดเชิงเขา ต.บารูกาสาเมาะ อ.บาเจาะ ได้กั้นรถและตรวจค้น ก่อนที่ชายทั้ง 5 คน จะกลายเป็นศพในเวลาต่อมา ถูกนำไปโยน ทิ้งแม่น้ำบริเวณสะพานกอตอ ความไม่พอใจ จากเหตุการณ์ดังกล่าว นำไปสู่การประท้วง เรียกร้องความเป็นธรรมขึ้นที่หน้าศาลากลาง จังหวัดปัตตานี เหตุการณ์นี้ถือเป็น “ความทรงจำ ร่วมสมัย” ของคนในพื้นที่ และหลายคนในสภา ประชาสังคมชายแดนใต้มีประสบการณ์ร่วมด้วย ถือได้ว่าเป็นการเคลื่อนไหวของภาคประชาชน ที่ใหญ่ที่สุด นับตั้งแต่เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ที่เป็นการขยายเวทีพัฒนาประชาธิปไตยของ สังคมไทยในพื้นที่ชายแดนใต้
2530-2540	เคลื่อนไหวเพื่อปกป้อง ฐานทรัพยากรธรรมชาติใน ท้องถิ่น	การเคลื่อนไหวของกลุ่ม องค์กร ที่ทำงาน ด้านการอนุรักษ์และปกป้องทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อเรียกร้องการจัดการที่เป็นธรรม อาทิ - ประท้วงการสร้างเขื่อนสายบุรี - ประมงพื้นบ้าน และการจัดการทรัพยากร ชายฝั่ง
2531	ประท้วงการห้ามสวมฮิญาบ วิทยาลัยครูยะลา	ถือได้ว่าเป็นการต่อรองเรื่องอัตลักษณ์ ความเป็นมุสลิมครั้งสำคัญ และส่งผลสะท้อน อย่างมาก เหตุการณ์ครั้งนี้ทำให้ปัญญาชนมุสลิม จำนวนไม่น้อย ตื่นตัวกับกระแสความเคลื่อนไหว ในพื้นที่ มีการเชื่อมร้อยระหว่างมลายูมุสลิมกับ มุสลิมในประเทศที่อยู่ตามภูมิภาคต่างๆ และ ยังได้สร้างให้ปัญญาชนมลายูมุสลิมจำนวน ไม่น้อย ได้เข้าร่วมในเวทีการเมืองระดับท้องถิ่น และระดับชาติ

ช่วงเวลา	เหตุการณ์สำคัญ	ข้อมูลประกอบโดยสังเขป
2530 –2533	การประท้วงให้ถอนการขึ้นทะเบียนมัสยิดกรือเซะเป็นโบราณสถาน	การประท้วงครั้งนี้ มีชาวบ้านเข้าร่วมจำนวนมาก เนื่องจากมัสยิดถือเป็นศูนย์รวมของชุมชนมุสลิมทั้งทางด้านศาสนาและการเมืองในท้องถิ่น ที่ต้องสามารถเข้าไปใช้พื้นที่ได้อย่างอิสระ นอกจากนี้ มัสยิดกรือเซะยังมีความสำคัญในฐานะสัญลักษณ์ความภาคภูมิใจทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นปัตตานีด้วย
หลัง 2540	วิกฤตต้มยำกุ้ง และการเคลื่อนไหวกาชาดประชาสังคม ภายใต้โครงการลงทุนเพื่อสังคม (SIF)	<p>หลังประเทศไทยประสบปัญหาด้านเศรษฐกิจครั้งใหญ่ที่เรียกว่า “วิกฤตต้มยำกุ้ง” ได้มีแนวคิดที่จะแปรวิกฤตให้เป็นโอกาสในการกอบกู้เศรษฐกิจและสร้างฐานการพัฒนาที่ยั่งยืน จึงเกิดโครงการลงทุนเพื่อสังคม (SIF) ขึ้น โดยรัฐบาลกู้เงินจากธนาคารโลกราว 4,800 ล้านบาท เป็นเงินให้เปล่าที่จัดสรรให้กับกลุ่มองค์กรประชาชนในพื้นที่ที่ยากจนและด้อยโอกาส เพื่อนำไปสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจของชุมชน และจัดสรรให้กับโครงการที่มีประสิทธิภาพของภาครัฐตามแผนงาน โครงการที่มีอยู่แล้ว</p> <p>ขณะเดียวกัน แนวทางการเคลื่อนไหวของนักพัฒนาเอกชนไทย ก็หันมาให้ความสนใจประเด็นเรื่องทรัพยากรท้องถิ่น และงานพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในมิติต่างๆ ในลักษณะการทำงานเกาะติดพื้นที่มากขึ้น โดยได้รับการสนับสนุนจากกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม ภายใต้โครงการ SIF และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ที่เกิดขึ้นหลังวิกฤตครั้งนั้น เหตุการณ์นี้ผลักดันให้เกิดนักพัฒนาเอกชนในพื้นที่จำนวนหนึ่งขึ้นมา</p>

ช่วงเวลา	เหตุการณ์สำคัญ	ข้อมูลประกอบโดยสังเขป
2547	เหตุการณ์การสลายการชุมนุมเพื่อเรียกร้องความยุติธรรมที่เกิดขึ้นหน้า สภ.อ.ตากใบ	<p>25 ตุลาคม 2547 กลุ่มผู้ชุมนุมนับพันได้เดินขบวนไปยังสถานีตำรวจภูธร</p> <p>อ.ตากใบ จ.นราธิวาส เพื่อเรียกร้องให้เจ้าหน้าที่ตำรวจปล่อยตัวชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน บ้านโคกภูเว หมู่ที่ 5 ต.พร่อน จำนวน 6 คน ซึ่งถูกควบคุมตัวในคดีความไม่สงบในพื้นที่ฝ่ายรัฐได้ตัดสินใจว่าจะจับตัวแกนนำที่เชื่อว่าเป็นผู้ปลุกระดมให้คนมารวมกลุ่มกันต่อต้านรัฐ อันเป็นส่วนหนึ่งของ ‘แผนการ 7 ขั้นตอน’ ต่อเนื่องจากเหตุการณ์ปล้นปืน เมื่อวันที่ 4 มกราคม ปีเดียวกัน แต่เห็นว่าแกนนำเหล่านี้กระจายตัวอยู่ในหมู่ผู้ชุมนุม จึงระดมกำลังทหาร ตำรวจปิดล้อมและกวาดจับผู้ชุมนุมนับพัน ภายหลังจากปะทะสิ้นสุด มีผู้เสียชีวิตทันที 6 คน อีก 1 รายไปเสียชีวิตที่โรงพยาบาล และเสียชีวิตระหว่างการลำเลียงตัวไปค่ายอิงคยุทธบริหาร จ.ปัตตานี เพราะขาดอากาศหายใจ 78 ราย เนื่องจากถูกจับมัดมือโพล่หลังนอนคว่ำเรียงซ้อนกัน 4-5 ชั้น บนรถบรรทุกเป็นเวลานาน โดยสภาพร่างกายผู้ชุมนุมเหน็ดเหนื่อยจากการปะทะกับเจ้าหน้าที่ และอ่อนเพลียเนื่องจากอยู่ในช่วงถือศีลอด</p>
2547-2548	ความเคลื่อนไหวภาคประชาสังคม	<ul style="list-style-type: none"> เกิดประชาคมจังหวัด ยะลา ปัตตานี นราธิวาส ภาคประชาสังคม รวมตัวจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนাজังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มาจากภาคประชาชน
2548	ตั้งกรรมการ กอส.	<ul style="list-style-type: none"> มีการผลักดันจากองค์กรเครือข่ายประชาสังคมภายนอกพื้นที่ เพื่อให้มีกระบวนการทางการเมืองที่เป็นรูปธรรมในการแก้ไขปัญหาชายแดนใต้ ด้วยการตั้งคณะกรรมการอิสระ

ช่วงเวลา	เหตุการณ์สำคัญ	ข้อมูลประกอบโดยสังเขป
		<p>เพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ (กอส.) ถือเป็น การตอบสนองความกดดันที่เกิดขึ้นในสังคม ไทย ภายหลังเหตุการณ์สลายการชุมนุม กรณี ตากใบ</p> <ul style="list-style-type: none"> • เกิดกลุ่มองค์กรที่ทำงานด้านสิทธิ ความเป็นธรรม การเยียวยา และสื่อทางเลือก หลากหลายกลุ่มในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้
2549	กรรมการ กอส. ยุติบทบาท	<p>หลังการยุติบทบาทของ กอส. ภาค ประชาสังคมในพื้นที่กลับมีบทบาทสำคัญมากขึ้น ในการต่อ ยอดข้อเสนอของ กอส. โดยเฉพาะ แนวทางการแก้ไขปัญหากกกลางเรื่องความ รุนแรง ด้วยข้อเสนอเชิงโครงสร้างทางการเมือง อาทิ แนวคิดการปกครองรูปแบบพิเศษ ที่นำ โดยนักวิชาการในพื้นที่ นอกจากนี้ ยังมีกลุ่ม องค์กรพัฒนาเอกชนด้านต่างๆ เกิดขึ้นอย่าง มากมายในพื้นที่</p>
กลางปี 2550	บทบาทของกลุ่มเยาวชน ต่อปัญหาความรุนแรง ในจังหวัดชายแดนภาคใต้	<p>นักศึกษาจังหวัดชายแดนใต้ จัดการ ชุมนุมประท้วงที่มีสียึดกลางปิดตาดำ โดยจุดเริ่ม ต้นมาจากข้อมูลที่ได้รับรู้คือมีการสังหารชาวบ้าน ที่หมู่บ้านแห่งหนึ่งที่ ต.ปะแต อ.ยะหา จ.ยะลา จนเป็นเหตุให้มีผู้เสียชีวิตรวม 4 คน ทำให้เกิด การชุมนุมประท้วงขึ้น และเป็นปรากฏการณ์ ที่ทำให้กลุ่มเยาวชน นักศึกษา เกิดความ สนใจและรวมตัวกันศึกษาปัญหาความรุนแรง ในจังหวัดชายแดนภาคใต้มากขึ้น</p>
2552	เวทีสัมมนาเครือข่าย ประชาสังคม “ประชาสังคม กับกระบวนการสันติภาพ”	<p>มีการสัมมนาหัวข้อ <i>ประชาสังคมกับ กระบวนการสันติภาพ : การขยายพื้นที่ภาค ประชาชนเพื่อการแก้ไขความรุนแรงในสาม จังหวัดชายแดนภาคใต้</i> เมื่อ 30 กันยายน 2552 ณ โรงแรมพาราไดซ์แอนดริสเซอร์ท อ.หาดใหญ่</p>

ช่วงเวลา	เหตุการณ์สำคัญ	ข้อมูลประกอบโดยสังเขป
		จ.สงขลา โดย ศูนย์ศึกษาสันติภาพและความขัดแย้ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า และมูลนิธิฟรีดริชเนามันน์ เวทีครั้งนี้มีองค์กรทั้งในและนอกพื้นที่เข้าร่วมจำนวนมาก มีจุดมุ่งหมายที่จะเปิดพรมแดนของการทำงานร่วมกันในแนวทางสันติวิธี การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในหมู่ภาคประชาชนที่จะมีบทบาทในการสร้างสันติภาพใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลของการสัมมนา ทำให้เกิดแนวคิดการก่อสร้างสร้างกลุ่มคนทำงานที่เป็นพื้นที่ตรงกลาง ซึ่งมาจากกลุ่มเครือข่ายประชาสังคม
2553	การสร้างและหนุนเสริมเครือข่ายประชาสังคมชายแดนใต้	การเชื่อมโยงและหนุนเสริมความเข้มแข็งของเครือข่ายภาคประชาสังคม ภายใต้โครงการชชต. โดยสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา อาทิ การจัดตั้งสภาประชาสังคมชายแดนใต้ เครือข่ายสตรีชายแดนใต้ เครือข่ายเยาวชนพัฒนาสู่อาเซียน เครือข่ายทรัพยากร และเครือข่ายอื่นๆ
2553-2555	ความเคลื่อนไหวเรื่องการกระจายอำนาจ	<ul style="list-style-type: none"> • การพัฒนารูปแบบการกระจายอำนาจการปกครองพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ • สภาประชาสังคมจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นรูปแบบทางเลือกการกระจายอำนาจ (200 เวที)

จากเหตุการณ์ต่างๆ ตามเส้นทางพัฒนาการของภาคประชาสังคม ชายแดนใต้ ทำให้เห็นว่า ห้วงเวลาข้างต้นตั้งแต่ปี 2518-2533 ถือได้ว่าขบวนการภาคประชาชนมีการเคลื่อนไหวในลักษณะการแสดงความคิดเห็นหรือใช้วิธีแสดงออกทางการเมืองในพื้นที่สาธารณะอย่างคึกคัก และสะท้อนความต้องการของชาวบ้านผ่านข้อเรียกร้องต่างๆ (แม้ว่าพื้นที่นี้จะอยู่ภายใต้การประกาศกฎอัยการศึกอย่างต่อเนื่องก็ตาม) กล่าวได้ว่า ที่ผ่านมา การเคลื่อนไหวแบบไม่ใช้ความรุนแรงมีบทบาทสำคัญอย่างมากต่อพื้นที่สังคมการเมืองชายแดนใต้

ทว่านับตั้งแต่มีความรุนแรงเกิดขึ้นตั้งแต่ปี 2547 เป็นต้นมา การเคลื่อนไหวในลักษณะการรวมตัวเพื่อเสนอทางออกต่อการแก้ไขปัญหาชายแดนใต้ กลับลดลงอย่างชัดเจน อันเนื่องมาจากบรรยากาศทางการเมืองที่ไม่เปิดให้เกิดการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในพื้นที่สาธารณะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังเหตุการณ์การสลายการชุมนุมกรณีตากใบ เมื่อ 25 ตุลาคม 2547 ทำให้ภาคประชาสังคมเกิดความไม่ไว้วางใจต่อภาครัฐ ก่อให้เกิดภาวะสังคมเงียบ ปล່อยให้ความรุนแรง อธิบายความหมายและผ่านการตีความไปต่างๆ ของเหล่าบรรดานักวิเคราะห์จากศูนย์กลางของประเทศ แม้ว่าจะมีข้อเสนอทางออกต่อปัญหาชายแดนใต้ ทว่าบ่อยครั้งกลับทำให้เกิดความไม่สบายใจต่อคนในพื้นที่ และยิ่งทำให้การเข้าถึงคนในพื้นที่กลายเป็นสิ่งที่ยากลำบาก ในขณะที่ฝ่ายเจ้าหน้าที่รัฐโดยเฉพาะฝ่ายความมั่นคงเกิดความหวาดระแวงต่อการรวมตัวของประชาชนจำนวนมากๆ ในพื้นที่ ซึ่งยิ่งทำให้มีมาตรการบังคับใช้กฎหมายด้านความมั่นคงอย่างเข้มงวดมากขึ้น

กระทั่งปลายปี 2547 มีการผลักดันจากองค์กรเครือข่ายประชาสังคมภายนอกพื้นที่ เพื่อให้มีกระบวนการทางการเมือง (Political Process) ที่เป็นรูปธรรมในการแก้ไขปัญหาชายแดนใต้ นั่นคือ *การตั้งคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ (กอส.)* เมื่อเดือนมีนาคม 2548 ในสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ซึ่งการตั้ง กอส. ถือเป็นการตอบสนองความกดดันที่เกิดขึ้นในสังคมไทยภายหลังเหตุการณ์สลายการชุมนุมกรณีตากใบ โดยมีการดึงเอาบุคคลากรท้องถิ่นและส่วนกลางจำนวนมาก ทั้งจากภาครัฐและเอกชนเข้าร่วมเป็นกรรมการ และได้เสนอรายงานการศึกษาต่อรัฐบาล ก่อนสิ้นสุดภารกิจเมื่อปลายปี 2549 แต่ทว่าน่าเสียดายที่รัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร มิได้นำข้อเสนอจากรายงานการศึกษาไปสู่หลักนโยบายในการแก้ไข ทำให้แนวทางแก้ไขโดยทางการเมืองถูกลดทอนความสำคัญลง นอกจากนี้ การรัฐประหารเมื่อเดือนกันยายน 2549 ยังส่งผลให้ฝ่ายความมั่นคงกลับเพิ่มบทบาทในพื้นที่อีกครั้ง

ในความเป็นจริงแล้ว ความเคลื่อนไหวของภาคประชาสังคมชายแดนใต้ มีพัฒนาการคู่ขนานมากับขบวนการภาคประชาชนในพื้นที่อื่นๆ โดยเฉพาะเมื่อหันมาพิจารณาบทบาทการเคลื่อนไหวของกลุ่ม องค์กร ในระดับชุมชนท้องถิ่นอีกหลายกลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กลุ่มประมงพื้นบ้านที่มีบทบาทเคลื่อนไหวเพื่อปกป้องฐานทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น ซึ่งดำเนินการมาตั้งแต่ทศวรรษ 2530 นอกจากนี้ จากสถานการณ์ความรุนแรงที่ปะทุขึ้นตั้งแต่ปลายทศวรรษ 2540 ยังก่อให้เกิดกลุ่มภาคประชาสังคมท้องถิ่นในรูปลักษณะใหม่ เช่น การให้ความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมแก่ผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรง ที่นำโดยตัวแสดง (actor) ใหม่ๆ ในสังคม ได้แก่ กลุ่มผู้หญิง ซึ่งมีทักษะและบุคลิกที่ทำให้ได้รับความไว้วางใจจากชาวบ้านในท้องถิ่นและการยอมรับจากเจ้าหน้าที่ราชการ รวมทั้งอาจตั้งข้อสังเกตได้ว่า ภายใต้อุปสรรคของความขัดแย้งและข้อจำกัดเชิงโครงสร้างทางการเมืองในพื้นที่ ทำให้การทำงานด้านการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมและการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน มีศักยภาพสูงในการเป็นแกนกลางปลูกสร้างความไว้วางใจท่ามกลางบรรยากาศการแบ่งขั้วทางสังคมการเมืองและทางความเชื่อ นอกจากนี้ที่น่าสนใจก็คือ การเกิดพื้นที่การสื่อสารในรูปแบบของสื่อทางเลือกจำนวนไม่น้อยที่ลุกขึ้นมาอธิบายปรากฏการณ์ในจังหวัดชายแดนใต้ เพื่อสื่อสารให้คนในสังคมรับรู้เรื่องราวในพื้นที่โดยคนในพื้นที่เอง ถือได้ว่าเป็นแรงผลักดันประการสำคัญที่ได้ขยายพื้นที่ทางการเมืองให้แก่ภาคประชาสังคมชายแดนใต้

กระแสการกระจายอำนาจกับประชาสังคมชายแดนใต้

ความเคลื่อนไหวอีกเรื่องหนึ่งที่มีความสำคัญและควรหยิบยกมาพิจารณาเป็นการเฉพาะคือ ความเคลื่อนไหวเรื่องการกระจายอำนาจของกลุ่มประชาสังคมชายแดนใต้ ที่ถือได้ว่าเป็นการเคลื่อนไหวที่ยกระดับมากขึ้น เพราะเป็นข้อเสนอต่อการแก้ไขปัญหาด้านโครงสร้างอำนาจของรัฐไทย ซึ่งที่ผ่านมา มีงานวิจัยหลายชิ้นที่ศึกษาเกี่ยวกับการกระจายอำนาจในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เช่น ข้อเสนอของ ศรีสภพ จิตรภิมย์ศรี และสุกรี หลังปุเต๊ะ ให้มี “ทบวงการบริหารการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้” ข้อเสนอ “เขตปกครองพิเศษชายแดนใต้” ของ อำนาจ ศรีพูนสุข และยังมีข้อเสนอ “เขตปกครองพิเศษ” โดย สุริยะ สะนิวา เป็นต้น อันล้วนเป็นข้อเสนอในกรอบงานวิชาการ

การเปิดพรมแดนความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับอำนาจรัฐที่จำเป็นต้องโยกย้ายถ่ายโอนให้แก่ท้องถิ่น อาจดูเป็นเรื่องธรรมดาสำหรับสังคมไทยส่วนใหญ่เมื่อได้รับรู้เรื่องเหล่านี้ หากทว่าสำหรับกรณีจังหวัดชายแดนภาคใต้แล้ว คงถือเป็นเรื่องต้องห้ามในระยะแรกของเหตุการณ์ เพราะอาจถูกตีความหรือเหมารวมว่าเป็นกลุ่มที่ต้องการแบ่งแยกดินแดน งานวิชาการดังกล่าวข้างต้น ถือได้ว่าได้ช่วยเปิดพรมแดนความรู้ที่ทำให้ความกลัวค่อยๆ หายไป สำหรับบางคนบางฝ่ายที่มีอคติและการรับรู้เดิมๆ ที่กลัวหรือกังวลต่อการพูดถึงเรื่องการกระจายอำนาจ

สำหรับความเคลื่อนไหวในเรื่องที่ถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งคือ การร่วมกันขับเคลื่อนประเด็นการกระจายอำนาจของสำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาลสถาบันพระปกเกล้า และเครือข่ายประชาสังคม 23 องค์กรในพื้นที่ โดยประเด็นหลักของการขับเคลื่อนคือ การเปิดเวทีรับฟังข้อคิดเห็นจากคนในพื้นที่ เช่นกรณีเครือข่ายประชาสังคม 23 องค์กร และเครือข่ายการเมืองภาคพลเมืองเพื่อท้องถิ่น ได้นำเสนอรูปแบบการกระจายอำนาจการปกครองพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ 3 รูปแบบ เพื่อเป็นตัวอย่างในการจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนทั้ง 33 อำเภอ ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และ 4 อำเภอของจังหวัดสงขลา รวมทั้งการจัดเวทีกลุ่มอาชีพ เพื่อร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งทั้ง 3 รูปแบบประกอบด้วย *ทบทวนการบริหารการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้*

ที่นำเสนอโดย ผศ.ดร.ศรีสมภาพ จิตรภรณ์ศรี คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี *สามนครภายใต้ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.)* ที่นำเสนอโดย นายอุดม ปัตตวงค์ และ ร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยระเบียบบริหารราชการปัตตานีมุฮานคร หรือ *ปัตตานีมุฮานคร* ซึ่งนำเสนอโดย นายอัคคชา พรหมสูตร สมาชิกสภาพัฒนาการเมือง การเกิดเวทีรับฟังในช่วงดังกล่าว ถือได้ว่าเป็นการเปิดประเด็นเรื่องการกระจายอำนาจ ให้สังคมชายแดนใต้ได้ถกแถลงอภิปราย ในการแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้าง ซึ่งข้อสังเกตที่สำคัญ ส่วนใหญ่มาจากการติดตามกรอบหลักวิชาการ และจากผู้มีประสบการณ์โดยตรงในพื้นที่

จากงานวิจัยสู่การพูดคุยสาธารณะ การพยายามของสภาประชาสังคมชายแดนใต้ที่จะเปิดเวทีรับฟังเกี่ยวกับการกระจายอำนาจ โดยตั้งจุดหมายไว้สำหรับการจัดเวทีสาธารณะ 200 เวที เพื่อรับฟังความคิดเห็นจากคนในพื้นที่และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับเรื่องข้างต้น ทำให้เกิด “ทางเลือกกลางไฟใต้ เราจะอยู่ร่วมกันอย่างไร ?” ภายใต้โมเดล 6 ทางเลือกที่เสนอมาจากทุกภาคส่วน และยังมีทางเลือกที่ 7 เพื่อให้คนที่เห็นต่าง ได้ต่อเติมความเห็นของตนเอง หรือจะรังสรรค์ทางเลือกของตนเอง เหตุการณ์นี้ถือได้ว่าเป็นการรวบรวมกลุ่มประชาสังคมชายแดนใต้ และการจัดเวทีต่างๆ ในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ถือได้ว่าเป็นความเคลื่อนไหวของภาคประชาสังคมที่แหลมคมยิ่งท่ามกลางสถานการณ์ไฟใต้ที่ยังคงครุกรุ่นมาจนถึงทุกวันนี้

การขับเคลื่อนประชาสังคมชายแดนใต้ : มองผ่านประสบการณ์ของ 4 เครือข่าย

...พวกเราต้องพัฒนาจิตสำนึกของการเชื่อมโยง
จิตสำนึกของการทำงานร่วมกันในฐานะส่วนหนึ่ง
ของระบบ ซึ่งแต่ละส่วนของระบบส่งผลกระทบ
และได้รับผลกระทบต่อส่วนอื่น
และที่ซึ่งผลรวมย่อมมากกว่าแต่ละส่วนบวกกัน

Peter Senge

เครือข่ายประชาสังคมในบริบทโครงการ ชชต.

ภายใต้การดำเนินโครงการสนับสนุนชุมชนท้องถิ่นเพื่อฟื้นฟูชายแดนภาคใต้ (ชชต.) นอกจากการสนับสนุนผ่าน “ทุนพัฒนาชุมชน” ที่เป็นการส่งเสริมกิจกรรมการพัฒนาอันเกิดจากความต้องการของชุมชน และการร่วมคิด ร่วมทำโดยชุมชนเอง (community driven development) แล้ว ยังสนับสนุนผ่าน “กองทุนประชาสังคม” (PPF) ให้แก่กลุ่ม องค์กรภาคประชาชน ภาคประชาสังคมในจังหวัดชายแดนภาคใต้เพื่อดำเนินการพัฒนาทุนทางสังคมที่จำเป็นสำหรับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่ม องค์กร เครือข่าย รวมทั้งให้มีบทบาทในการร่วมแก้ไขปัญหাজังหวัดชายแดนภาคใต้อีกด้วย

ในบทนี้เป็นการสะท้อนการดำเนินงานของ 4 เครือข่ายที่ได้รับการสนับสนุนจากกองทุนประชาสังคม ได้แก่ เครือข่ายทรัพยากร เครือข่ายสตรีชายแดนใต้ เครือข่ายเยาวชนเพื่อพัฒนาสู่อาเซียน รวมทั้งการทำงานของสภาประชาสังคมชายแดนใต้

เครือข่ายทรัพยากร

“สำหรับแบลี่ ได้ทำงานเป็นเอ็นจีโอด้านอนุรักษ์ทรัพยากรมาก่อน อยู่แล้ว ซึ่งเป็นงานทรัพยากรชาวประมงพื้นบ้านตั้งแต่เทาถึงตากใบ โดยทำงานร่วมกับกลุ่มนักวิชาการและเอ็นจีโอด้านอนุรักษ์ชายฝั่ง ประมงพื้นบ้าน ก่อนที่จะได้รับการสนับสนุนจากโครงการแอลดีไอ (LDI)” (แบลี่, สัมภาษณ์ ตุลาคม 2555)

กลุ่ม องค์กรเครือข่ายที่ทำงานปกป้องและฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติ ในจังหวัดชายแดนใต้ ล้วนมีการทำงานของตนมาอย่างยาวนาน แต่ละกลุ่ม องค์กร ต่างรับผิดชอบพื้นที่ของตัวเอง ตามลักษณะงานที่ตนถนัด ประสบการณ์ของคนทำงานในเครือข่ายทรัพยากร แต่ละคน แต่ละกลุ่ม ล้วนสะท้อนให้เห็น “ทุนทางสังคม” ที่เป็นเรื่องของระบบความสัมพันธ์ที่มีความไว้วางใจจากชาวบ้าน ในท้องถิ่นนั้นๆ ที่ได้สั่งสมมาจากการปฏิบัติงานเกาะติดพื้นที่อย่างต่อเนื่องมาหลายปี ในประเด็นที่ทั้งเหมือนและแตกต่างกันไป โดยอาศัยระยะเวลาเป็นตัวบ่มเพาะทุนทางสังคมนั้น ซึ่งประสบการณ์ องค์ความรู้ ของคนทำงานในแต่ละกลุ่ม องค์กร ล้วนเป็นประโยชน์อย่างยิ่งเมื่อต้องทำงานเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย

เครือข่ายทรัพยากรในจังหวัดชายแดนใต้

การรวมตัวเป็นเครือข่าย มีเป้าหมายเพื่อให้แกนนำกลุ่ม องค์กร ทรัพยากร สามารถเชื่อมโยงการทำงาน โดยมีปฏิบัติการและการเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีส่วนร่วม สร้างการเปลี่ยนแปลงในระดับพื้นที่ ตลอดจนสามารถสื่อสารและผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับนโยบาย เพื่อการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน เนื่องจากปัจจุบัน ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม ทำให้รูปแบบการแย่งชิงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรมีความซับซ้อนมากขึ้น ตลอดถึงปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ที่ซ้ำเติมเข้ามา กลุ่ม องค์กร ชุมชนท้องถิ่นจึงจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อรับมือกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

เครือข่ายฯ มีวัตถุประสงค์หรือแนวทางดำเนินงาน ได้แก่ 1) การพัฒนาความเข้มแข็งเครือข่ายองค์กรชุมชนจัดการทรัพยากร 2) สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนในการกำหนดแนวทางการจัดการทรัพยากรของท้องถิ่น และ 3) ส่งเสริมการพัฒนาทางเลือกในการจัดการทรัพยากรของชุมชนโดยการมีส่วนร่วม

ฐานทรัพยากรของจังหวัดชายแดนภาคใต้ สัมพันธ์อยู่กับลุ่มน้ำสำคัญ คือ ลุ่มน้ำปัตตานี และลุ่มน้ำสายบุรี ในแต่ละลุ่มน้ำ ทั้งส่วนต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ มีสภาพปัญหาแตกต่างกันไป ปัญหาความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์จาก ทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัดชายแดนใต้ เกิดขึ้นทั่วไป เนื่องจากวิถีชีวิตของผู้คนส่วนใหญ่ยังคงสัมพันธ์กับนิเวศท้องถิ่นอย่างแยกไม่ออก ทั้งปัญหาการแย่งชิงทรัพยากร ชายฝั่ง การบุกรุกทำลายป่าต้นน้ำ การพัฒนาที่ทำลายนิเวศป่าพรุ ฯลฯ ชาวบ้าน แต่ละท้องถิ่นที่มีความขัดแย้งของการใช้ทรัพยากรดังกล่าว ในหลายพื้นที่ ได้พยายาม รวมตัวกันปกป้องทรัพยากรซึ่งเป็นฐานชีวิตของพวกเขา

อย่างไรก็ตาม ภายใต้บริบททางสังคมที่รูปแบบการแย่งชิงการใช้ทรัพยากร มีความซับซ้อนมากขึ้น ประกอบกับปัญหาความไม่สงบที่ซ้ำเติมเข้ามาในพื้นที่ ได้ทำให้กำลังความสามารถขององค์กรชุมชนที่มีอยู่ไม่เพียงพอต่อการรับมือต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นใหม่นี้ จึงได้มีความพยายามที่จะเชื่อมร้อยกันเป็นเครือข่าย เพื่อให้แกนนำคนทำงานในแต่ละพื้นที่ได้รับรู้ สภาพปัญหา ความเป็นไปของแต่ละพื้นที่ทั้งต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ และสามารถที่จะช่วยเหลือกันได้ (เกลอเขา เกลอนา เกลอเล) มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง มีกลไกและ กระบวนการบริหารจัดการร่วมที่มีประสิทธิภาพ มีระบบข้อมูลเพื่อสร้างการเรียนรู้ และสื่อสารทั้งภายในเครือข่ายและต่อสาธารณะ ตลอดจนมีการมองภาพกว้าง ร่วมกันและมีปฏิบัติการบูรณาการในระดับย่อยที่สะท้อนและเชื่อมโยงกับภาพรวม

โครงการสนับสนุนชุมชนท้องถิ่นเพื่อฟื้นฟูชายแดนภาคใต้ (ชขต.) ได้เข้ามาสนับสนุนการริเริ่มรวมตัวกันเป็นเครือข่ายดังกล่าว โดยมีคุณละม้าย มานะการ ผู้ที่มีประสบการณ์การทำงานพัฒนาในพื้นที่ชายแดนใต้และในฐานะนักวิชาการ ท้องถิ่น เป็นผู้ชี้ชวน เริ่มต้นจากการชวนคนทำงานด้านทรัพยากรธรรมชาติ ในชายแดนใต้มาหารือร่วมกัน ผลของการหารือหลายๆ ครั้ง นำไปสู่ข้อตกลง ร่วมกันในการประสานเชื่อมโยงเครือข่าย โดยระยะแรกมีแนวทางการทำงานที่เน้น การพัฒนาศักยภาพด้านกระบวนการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล และการใช้ข้อมูล ความรู้เป็นฐานในการขับเคลื่อนงาน เพื่อให้เกิดพลังในการต่อรองกับภาครัฐ และภาคธุรกิจเอกชนที่มักเป็นคู่ขัดแย้งกับประชาชนในด้านการจัดสรรทรัพยากร เสมอๆ ซึ่งในกระบวนการทำงาน มีการแบ่งพื้นที่งานเป็น 2 ส่วน *ส่วนแรก* ให้แต่ละกลุ่ม องค์กร ทำงานตามฐานงานเดิมของตน เป็นพื้นที่รับผิดชอบของแต่ละกลุ่มไป และ *ส่วนที่สอง* เป็นการทำงานร่วมกันของเครือข่ายภายใต้กรอบการสนับสนุนจาก

โครงการ ชขต. เป็นระยะเวลา 6 เดือน จึงได้มีการคัดเลือกพื้นที่ทำงานนำร่องขึ้นมา 2 พื้นที่ จากที่กำหนดพื้นที่เป้าหมายไว้ 6 พื้นที่ ได้แก่ พื้นที่บ้านท่ากำชำ อ.หนองจิก และ ต.แหลมโพธิ์ อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี เพื่อนำผลการศึกษามาวิเคราะห์และสังเคราะห์บทเรียน

“หลายคนก็คุ้นๆ หน้า หมายถึงคนที่ทำงานด้านทรัพยากร แต่จริงๆ เราก็ไม่ได้รู้จักกันจริงๆ สักเท่าไร แต่พอพี่ละม้ายมาชวนทำงานร่วมกัน เราก็ได้รู้จักกันมากขึ้น ก็ด้วยการประชุมงานและทำงานร่วมกัน ที่ผ่านมาก็รู้จักจากคนอื่น ๆ มันทำให้เรารู้สึกว่า การทำงานร่วมกันเราก็ได้รู้จักความคิดกันจริงๆ ว่าใครคิดอย่างไร และใครเห็นเหมือนกับเรา และเราก็ต้องอาศัยข้อมูลจากคนอื่น ๆ ด้วย” (แบแอ, สัมภาษณ์ ตุลาคม 2555)

การสนับสนุนการทำงานเชิงเครือข่ายของกลุ่ม องค์กรที่ทำงานด้านทรัพยากรภายใต้โครงการ ชขต. นี้ กล่าวได้ว่า เป็นประโยชน์ในด้านการทบทวนตนเอง การแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร และองค์ความรู้จากพื้นที่การทำงานของแต่ละกลุ่ม องค์กร เพราะแม้จะเป็นกลุ่มคนทำงานที่มีประสบการณ์มาอย่างยาวนาน หากก็เป็นไปในลักษณะที่ต่างกลุ่มต่างทำ อยู่ต่างพื้นที่กัน โอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน เกิดขึ้นไม่บ่อยนัก ยิ่งเมื่อมีเหตุการณ์ความไม่สงบเกิดขึ้น การสนับสนุนในด้านนี้ก็ยิ่งลดน้อยลงไป และในภาคปฏิบัติหรือในสนามชีวิตจริงแล้ว คนทำงานทางสังคมเหล่านี้ ไม่ได้ทำงานเรื่องทรัพยากรธรรมชาติอย่างเดียว แต่ต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ในองค์กรวมของความเป็นชุมชน จึงมีความเข้าใจชุมชนและ

มิติทางด้านวัฒนธรรมของท้องถิ่น เพราะต้องมีการปะทะสังสรรค์กับชีวิตชุมชนหลายด้าน เช่น ด้านเศรษฐกิจ การทำมาหากิน ด้านการรวมกลุ่มทางสังคม เป็นต้น ซึ่งต้องอาศัยทุนทางสังคม ความน่าเชื่อถือ เป็นเงื่อนไขสนับสนุนการประสานความร่วมมือ รวมไปถึงการที่แต่ละคนที่ขับเคลื่อนงานในประเด็นนี้ ส่วนมากจะรู้จักกันดี ถือได้ว่าเป็นจุดแข็งในการทำงานพื้นที่และเครือข่าย

“...ก่อนที่จะเข้ามาเป็นเครือข่ายทรัพยากร แบลีเป็นเจ้าหน้าที่เอ็นจีโอ แบลีเป็นเจ้าหน้าที่อยู่ 3-4 ปี แบลีจะดูแลเครือข่ายทรัพยากรซึ่งเป็นทรัพยากรประมงพื้นบ้าน ตั้งแต่พื้นที่จากเทพาถึงตากใบ... มีอาจารย์ นุกูล ที่ละม้ายเป็นที่ปรึกษา และรองศาสตราจารย์ ดร.สุกรี หะยีสามะ ส่วนแกนชาวบ้าน มีแบแวนเป็นแกนนำในพื้นที่ชุมชน แต่ตอนนั้นแบลียอยู่ในฐานะเจ้าหน้าที่และผู้ประสานงานและเป็นที่ปรึกษา พออยู่หลังๆ ในพื้นที่ก็มีกระบวนการและมีกิจกรรม อย่างเช่น จัดตั้งกลุ่มสตรี กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มชาวประมง ก็จะมีการดำเนินการของกิจกรรมต่างๆ อย่างเช่น พวกการเก็บเงินสัจจะและการทำอาชีพเสริม อย่างการรวมกลุ่มในการทำสหกรณ์ต่างๆ การมีสวัสดิการต่างๆ เข้ามา ก็จะอยู่มาจนถึงปัจจุบัน พออยู่มาเรื่อยๆ งบประมาณที่จะเข้ามาสนับสนุนตรงนี้ พอมีเหตุการณ์เข้ามา ก็จะมีความลำบากขึ้น ทีนี้ก็จะมีการขับเคลื่อนเป็นพื้นที่ไป อย่างแบแวนก็ขับเคลื่อนในพื้นที่ของแบแวน ในส่วนของแบลียก็ขับเคลื่อนในพื้นที่ของแบลีย ก็คือในพื้นที่ปะนาละ และในส่วนของแบแวนจะดูแลในเรื่องของนโยบายอะไรต่างๆ ที่เกี่ยวกับทรัพยากร ในส่วนของเครือข่ายหรือกลุ่มทรัพยากรนั้น แบแวนเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ที่สุด” (แบลีย, สัมภาษณ์ ตุลาคม 2555)

การสนับสนุนงานเครือข่ายทรัพยากรผ่าน โครงการพัฒนาเครือข่ายทรัพยากรในจังหวัดชายแดนใต้ ซึ่งถือเป็นช่วงของการริเริ่มเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายนั้น มุ่งเน้นกิจกรรมเชิงปฏิบัติการและการเรียนรู้ร่วมกัน ผ่านกิจกรรมการประชุมกันเป็นประจำทุกเดือน การอบรมที่เน้นให้เครื่องมือการเก็บข้อมูลและสร้างทักษะในการใช้เครื่องมือ เช่น การทำผังทรัพยากร แผนที่ชุมชน การวิเคราะห์ข้อมูลแบบมีส่วนร่วม โดยการปฏิบัติการจริงในพื้นที่นาร่อง มีการจัดทำข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และสื่อเผยแพร่ ตลอดจนนำเสนอข้อมูลสู่สาธารณะ ถือเป็นการเสริมสร้างศักยภาพ

ชุมชนและยกระดับการทำงานของสมาชิกในเครือข่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ด้านการทำงานบนฐานข้อมูลความรู้ ตัวอย่างเช่น การเรียนรู้การเก็บข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วม มีการทำผังทรัพยากร ทำให้เกิดการทบทวนระบบนิเวศภาพรวมของกลุ่มน้ำ-อ่าวปัตตานี มีการศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และพัฒนาการของหมู่บ้าน ทำให้มองเห็นพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงและปัจจัยเงื่อนไขที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการศึกษาในพื้นที่ปฏิบัติการนำร่อง เช่น กรณีการจัดการป่าชายเลนที่บ้านท่ากำช้า ที่ทำให้คนในชุมชนเห็นบทเรียนทั้งจากการทำลายป่าและการฟื้นฟูดูแลป่า จึงมีแนวคิดในการดูแลให้ป่าอยู่กับชุมชนนานๆ หรือกรณีบ้านดาโต๊ะ ต.แหลมโพธิ์ ศึกษาเรื่องการป้องกันและรับมือภัยพิบัติโดยภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือกับภัยพิบัติ มีการ

ทำแผนผังจุดเสี่ยง จุดปลอดภัยของชุมชน ศึกษาผลกระทบจากภัยพิบัติ เป็นต้น รวมทั้งการเรียนรู้เรื่องการวิเคราะห์ข้อมูลแบบมีส่วนร่วม โดยเปิดโอกาสให้เพื่อนสมาชิกเครือข่ายทรัพยากรในอีก 5 พื้นที่ได้ร่วมเรียนรู้การใช้เครื่องมือ กระบวนการจัดเก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลในคราวเดียวกันนี้ รวมทั้งทำให้มีความเข้าใจต่อบริบทของพื้นที่อื่นๆ ในเครือข่ายได้ลึกซึ้งมากขึ้น ซึ่งการสนับสนุนทางวิชาการให้กับเครือข่ายนี้ นับว่าได้เข้ามาให้คำแนะนำต่อการดำเนินงานของกลุ่ม องค์กร เครือข่ายให้มีพลังยิ่งขึ้น

นอกจากกระบวนการเรียนรู้การจัดการทรัพยากรภายในเครือข่ายแล้ว ยังมีการจัดทำข้อเสนอทางเลือกการจัดการทรัพยากรของชุมชน และนำเสนอข้อมูลการศึกษาเพื่อสื่อสารผ่านเวทีสาธารณะ โดยมีการเชิญผู้แทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรในพื้นที่ มารับฟังและให้ความคิดเห็นต่อข้อมูลและข้อเสนอจากพื้นที่อีกด้วย แม้ว่าจะจะมีอุปสรรคในการดำเนินงาน ที่ในภาพรวมการขับเคลื่อนงานให้เกิดผลในเชิงความเปลี่ยนแปลงอาจไม่ได้เป็นไปตามที่คาดหวังมากนักก็ตาม

ด้วยประสบการณ์การทำงานที่สั่งสมมาอย่างยาวนาน ในประเด็นเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และกลุ่มคนทำงานที่รู้จักกันดี ช่วยให้การดำเนินงานเชิงเครือข่ายมีการเชื่อมโยงเข้าหากันได้เร็วกว่าเครือข่ายอื่นๆ ประกอบกับมีพื้นที่ของประสบการณ์การต่อสู้ในพื้นที่สาธารณะ ร่วมกับเครือข่ายพี่น้องที่ทำงานด้านฐานทรัพยากรธรรมชาติในภูมิภาคอื่นๆ ของประเทศที่ได้รับความเดือนร้อนในประเด็นที่คล้ายคลึงกัน จึงเป็นอีกเงื่อนไขหนึ่งที่ทำให้กลุ่ม องค์กรเครือข่ายด้านทรัพยากร มีรูปแบบการทำงานที่มีพลวัตสูง สามารถปรับตัวและตอบสนองต่อโอกาสและความท้าทายที่เข้ามาอยู่เสมอๆ

เครือข่ายสตรีชายแดนใต้

พื้นที่สาธารณะทางสังคมทั่วโลกได้ชี้ให้เห็นว่า อดีตที่ผ่านมา มนุษยชาติได้แสดงให้เห็นถึงความผิดพลาดอย่างมากประการหนึ่งคือ ได้ปิดกั้นโอกาสผู้หญิงให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม ทว่าปัจจุบันความเสมอภาคหญิงชายเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นในการบรรลุเป้าประสงค์ของข้อตกลงระดับนานาชาติในการพัฒนา เป็นหัวใจสำคัญของความพยายามในการเอาชนะปัญหาความยากจน เกี่ยวข้องกับการจำกัดการแพร่ระบาดของเชื้อเอชไอวีและเอดส์ การบรรเทาผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ตลอดจนการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนและสันติภาพ

ท่ามกลางเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ก่อตัวมาหลายปี ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนในพื้นที่ ขณะเดียวกันผู้หญิงต้องลุกขึ้นมามีบทบาทสำคัญในการฟื้นฟู เยียวยา ผลกระทบจากปัญหาที่เกิดขึ้น ตลอดจนการพัฒนาชุมชนของตนเองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ปัจจุบันมีกลุ่มและเครือข่ายผู้หญิงทำหน้าที่ช่วยเหลือ สนับสนุน พื้นฟู ตลอดจนพัฒนาครอบครัวผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงหลายกลุ่ม เครือข่าย มีความหลากหลายทั้งในด้านประเด็นและพื้นที่การทำงาน ตลอดจนระดับความเข้มแข็ง

เครือข่ายสตรีชายแดนใต้

การรวมตัวเป็นเครือข่าย มีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายสตรีในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ พัฒนาศักยภาพของเครือข่ายสตรี และเตรียมความพร้อมการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน โดยขับเคลื่อนงานผ่าน 5 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ (1) การพัฒนาศักยภาพแกนนำสตรีให้มีส่วนร่วมในทุกมิติการพัฒนา (2) การพัฒนากลไกการทำงานของเครือข่ายสตรีชายแดนใต้ให้มีความเข้มแข็ง (3) การส่งเสริมอาชีพและการตลาดที่มั่นคงให้กับสตรีและชุมชน (4) การสนับสนุนวิทยุท้องถิ่น/ชุมชน สื่อกระแสหลัก และสื่ออื่นๆ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในวิถีชีวิต วัฒนธรรมท้องถิ่นที่แตกต่างหลากหลายของคนในสังคม และ (5) การพัฒนาระบบการจัดการผลกระทบของกฎหมายพิเศษและการบังคับใช้กฎหมาย

ดังนั้น โครงการ ชขต. สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา ร่วมกับกลุ่ม องค์กร
เครือข่ายผู้หญิงในพื้นที่ประมาณ 25 องค์กร จัดให้มีกระบวนการจัดทำยุทธศาสตร์
เครือข่ายผู้หญิงชายแดนภาคใต้ขึ้น เพื่อร่วมกันกำหนดเป้าหมาย ยุทธศาสตร์ และ
แนวทางการดำเนินงานของเครือข่ายผู้หญิง ในนาม “เครือข่ายสตรีชายแดนใต้”
และจัดทำแผนปฏิบัติการของเครือข่าย เพื่อขับเคลื่อนการทำงานให้บรรลุตาม
เป้าหมายและยุทธศาสตร์ที่วางไว้ ภายใน 5 ยุทธศาสตร์ โดยคาดหวังว่า การเข้ามา
ร่วมขับเคลื่อนงานในระดับเครือข่าย จะช่วยพัฒนาและยกระดับกลไกการทำงาน
เครือข่ายผู้หญิงให้เข้มแข็งได้ในระยะยาว

กลไกทำงานของเครือข่าย เป็นการรวมตัวของตัวแทนจากแต่ละ
ยุทธศาสตร์ เพื่อประสานการทำงานร่วมกันในเชิงเนื้อหา และใช้การประชุมประจำ
ทุกเดือนในการวางแผนขับเคลื่อน และติดตามความก้าวหน้าของการดำเนินงาน
ร่วมกัน โดยจัดให้มีผู้ประสานงานเครือข่าย 1 คน ทำหน้าที่ประสานงาน จัดการ
งานธุรการ งานเอกสาร และการเงินให้กับเครือข่าย

การดำเนินงานภายใต้ยุทธศาสตร์ที่วางไว้ที่ผ่านมา ด้านการพัฒนาโลก
การทำงานของเครือข่าย มีการสร้างความเข้าใจและจัดระบบข้อมูลเครือข่ายสตรี
เพื่อเพิ่มช่องทางการสื่อสารกับสาธารณะ ด้านการส่งเสริมอาชีพและการตลาดให้
กับสตรีและชุมชน มีความพยายามในการแนะนำสินค้าของกลุ่มสตรีชายแดนใต้ ด้าน
การสนับสนุนงานด้านสื่อ มีการจัดประชุมแลกเปลี่ยนให้ความรู้กับแกนนำเครือข่าย
เรื่อง สื่อมวลชนในพื้นที่และนอกพื้นที่ และด้านการพัฒนาระบบการจัดการผลกระทบ
ของกฎหมายพิเศษและการบังคับใช้กฎหมาย ที่ผ่านมามีการจัดอบรมให้ความรู้
เกี่ยวกับกฎหมายต่างๆ กับแกนนำและสมาชิกเครือข่ายสตรีฯ เป็นต้น ยุทธศาสตร์

ที่วางไว้ดังกล่าว ได้ช่วยกำหนดกรอบให้การหนุนเสริมเครือข่ายมีความชัดเจน และให้น้ำหนักในจุดที่สามารถเป็นโอกาสหรือจุดแข็งในการทำงาน เช่น กรณีงานด้านสื่อที่มีความสำคัญอย่างมากในยุคปัจจุบัน ที่อาจจะต้องคาดหวังให้ผู้หญิงในเครือข่ายสื่อสารให้เป็น เพราะสามารถใช้เป็นเครื่องมือสร้างการเปลี่ยนแปลงได้ และผู้หญิงก็มักจะมีความสามารถเป็นเรื่องเล่าได้มากกว่าผู้ชาย ในหลายเรื่องผู้หญิงจึงสามารถเป็นกระบอกเสียงที่สร้างความเข้าใจกับคนในสังคมได้ หรือใช้สื่อเป็นเครื่องมือสนับสนุนเครือข่ายสตรีฯ ในด้านอาชีพ โดยใช้สื่อสารทำการตลาดผลิตภัณฑ์ชุมชนได้ ถือเป็นการตลาดเพื่อสังคมอีกรูปแบบหนึ่ง เป็นต้น

ในการประชุมประจำเดือนของกลุ่มเครือข่ายสตรีชายแดนใต้ ได้สะท้อนให้เห็นความก้าวหน้าของงานผ่านการถกแถลง แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ข้อสังเกตที่พบได้จากการประชุมคือ การพูดคุยแลกเปลี่ยนในบรรยากาศที่เป็นไปอย่างเข้มข้น ทุกคนในที่ประชุมมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น อภิปราย เพื่อให้งานที่จะทำร่วมกัน ประสบผลสำเร็จ

“การได้มาทำงานเครือข่ายผู้หญิง กะยะห์ภูมิใจอย่างหนึ่ง เราสามารถช่วยเหลือผู้หญิงที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบ ทำให้พวกเขามีความรู้สึกว่าเขามีเพื่อน มีที่ปรึกษา และพวกเขาสามารถช่วยเหลือตนเองได้”

(ยะห์ อาลี, สัมภาษณ์ ตุลาคม 2555)

“วันนี้ที่เราได้แลกเปลี่ยนและเลียงกันเหมือนการทะเลาะกัน แต่จริงๆ แล้ว เราต้องการให้งานออกมาให้ดีที่สุด งานของผู้หญิง ที่ผู้หญิงทำก็ละเอียดอ่อน มีเรื่องที่ไม่เข้าใจกันบ้าง แต่ก็เป็นธรรมดา การประชุมก็เหมือนกัน เราเองก็ต้องใช้เวลาในการประชุม เพราะว่ามันสำคัญ หมายถึงการระดมความคิดเห็นต่างๆ จากคนที่ทำงาน การนัดการประชุมประจำเดือน เราก็กว้นไปจัดที่ต่างๆ เพื่อให้เครือข่ายผู้หญิงมีความรู้ ความเข้าใจกับงานของเรา เราเชื่อมั่นเสมอว่า งานของเราจะช่วยให้เกิดสันติภาพได้”

(เข้าร่วมสังเกตการณ์การประชุมประจำเดือนของเครือข่ายสตรี,
23 ตุลาคม 2555)

จุดเด่นของเครือข่ายสตรีชายแดนใต้ก็คือ ประเด็นนี้ถือได้ว่าเป็น “งานใหม่” ในประชาสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเฉพาะในสังคมมลายูมุสลิม กล่าวได้ว่าภารกิจก่อเกิดงานด้านผู้หญิงเป็นผลมาจากสถานการณ์ที่บทบาทของผู้ชายถูกลดทอนหรือหายไป โดยจะสังเกตได้ว่า ประเด็นด้านสตรีและครอบครัวได้รับการยอมรับอย่างมาก โดยเฉพาะในกลุ่มครอบครัว ญาติ เหยื่อ ที่ได้รับผลกระทบ

จากความรุนแรง จึงทำให้บทบาทของผู้หญิงโดดเด่นมากขึ้นเรื่อยๆ ในภาคประชาสังคมชายแดนใต้ การสนับสนุนงานเครือข่ายผู้หญิง นับว่าเป็นการเพิ่มพื้นที่การทำงานด้านสังคมของผู้หญิงให้กว้างมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังเชื่อมร้อยคนทำงานด้วยกันด้วยบริบทของการทำงานโครงการที่ต้องเผชิญกับคนทำงานที่หลากหลาย เป็นโอกาสให้สตรีที่เป็น “คนหน้าใหม่” ได้เข้ามาเรียนรู้การทำงานมากขึ้น นอกจากนี้จะสังเกตได้ว่า การกำหนดยุทธศาสตร์การทำงานของเครือข่ายออกเป็น 5 ยุทธศาสตร์ก็มาจากเป้าประสงค์เพื่อพัฒนาและขยายการทำงานตามลักษณะความสนใจของกลุ่ม เครือข่าย ให้สอดคล้องกับคนทำงานผู้หญิงที่เป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนประเด็นของกลุ่ม

อย่างไรก็ดี ความท้าทายของคนทำงานที่เป็นสตรีที่เห็นได้ชัดก็คือ ภารกิจทางครอบครัวที่ต้องรับผิดชอบไปพร้อมๆ กับการทำงานด้านสังคม มีหลายกรณีด้วยกันที่ชี้ให้เห็นว่า มุมมองเรื่องการทำงานของกลุ่มสตรี จะให้ความสำคัญกับการเพิ่มศักยภาพของตนเองและการทำงานในสิ่งที่ตนเองชอบและถนัด เหตุเพราะว่า มีงานหลายอย่างต้องทำและงานที่ปฏิเสธไม่ได้ นั่นก็คือ งานบ้าน งานครอบครัว ที่ต้องดูแล เป็นเรื่องที่สังคมคาดหวังและถือว่าเป็นหน้าที่หลักสำหรับผู้หญิง ซึ่งสะท้อนให้เห็นความท้าทายที่ผู้หญิงต้องเผชิญ ในการจัดวางบทบาท การแบ่งเวลา ตลอดจนการก้าวข้ามข้อจำกัดเชิงวิธีคิดบางอย่าง

“การพัฒนาศักยภาพส่วนรวมคือการให้ความรู้ และอธิบายว่าผู้หญิงสามารถพัฒนาศักยภาพของตัวเองได้โดยไม่ผิดหลักศาสนา เช่น จัดอบรม โครงการต่างๆ ที่พัฒนาศักยภาพผู้หญิง พี่ก็จะเป็นคนประสานกับกลุ่มเครือข่ายต่างๆ ให้ การพัฒนาศักยภาพ ก็จะเป็นการประสานการสร้างเครือข่าย การให้โอกาสกับคนที่ไม่ได้รับโอกาส”

(นฤมล สาและ, สัมภาษณ์ 19 ตุลาคม 2555)

เครือข่ายเยาวชนพัฒนาสู่อาเซียน

เหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ทำให้เด็ก และเยาวชนจำนวนมาก ตกเป็นเหยื่อความรุนแรง และกลายเป็นโจทย์ใหญ่ของสังคมที่จะต้องจัดการดูแล โดยแนวทางหนึ่งที่เป็นความพยายามต่อการแก้ปัญหา ได้มีการ

หยิบยกประเด็นการพัฒนากลุ่มเยาวชน รวมถึงการสร้างโอกาส และเปิดพื้นที่ให้กลุ่มเหล่านี้ได้พัฒนาศักยภาพและความเข้มแข็ง เนื่องจากกลุ่มเยาวชนเป็นกลไกหนึ่งที่สามารถมีบทบาทสำคัญในงานพัฒนา และยังไม่มีการสำรวจข้อมูลกลุ่มองค์กรเยาวชนที่มีอยู่ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ขาดฐานข้อมูลองค์กรที่เป็นระบบ อีกทั้งไม่มีการพัฒนาศักยภาพให้กับกลุ่มองค์กรเยาวชนเหล่านี้ จึงจำเป็นอย่างยิ่งในการสนับสนุนให้มีการเชื่อมโยงกลุ่มเยาวชน หนุนเสริมการพัฒนาศักยภาพ ความสามารถ ตลอดจนการสื่อสาร การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่ม องค์กรเยาวชนด้วยกัน เพื่อเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมภายนอก

เครือข่ายเยาวชนชายแดนใต้พัฒนาสู่อาเซียนปี 2558

การรวมตัวของกลุ่มเยาวชนในระดับเครือข่ายนี้ มีเป้าหมายเพื่อที่จะเสริมบทบาท พัฒนาศักยภาพของเยาวชน องค์กรเยาวชน ขับเคลื่อนงานเยาวชน เพื่อยกระดับประเด็นเยาวชนในพื้นที่ชายแดนใต้ไปสู่บริบทอาเซียน เมื่อต้องเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ. 2558 จึงมีการหยิบยกนำประเด็นเรื่องอาเซียนเข้ามาเป็นประเด็นร่วมของกลุ่มเยาวชนที่มีความหลากหลาย โดยมีแนวทางการร่วมกัน คือ (1) การจัดตั้งและพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายเยาวชน (2) เสริมสร้างความรู้ ทักษะ และพัฒนาศักยภาพของแกนนำเยาวชน กลุ่ม เครือข่าย (3) ส่งเสริมการใช้สื่อเพื่อสร้างการเรียนรู้ของเยาวชน (4) การเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และรักษาอัตลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่น (5) การพัฒนาคุณภาพทางการศึกษา และ (6) การแก้ปัญหาเสพติดในเยาวชน

เครือข่ายเยาวชนชายแดนใต้พัฒนาสู่อาเซียนปี 2558 เป็นหนึ่งในการรวมกลุ่มองค์กรเยาวชนในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อให้กลุ่มเยาวชนได้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่จะพัฒนาตนเอง เตรียมความพร้อมในการพัฒนาสู่ประชาคมอาเซียน เพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงและรู้เท่าทันต่อโลกอาเซียนในด้านต่างๆ เช่น เศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม เป็นต้น โดยอาศัยการทำงานเป็นเครือข่าย เนื่องจากที่ผ่านมา ปัญหาเครือข่ายเยาวชนส่วนหนึ่งเกิดจากการขาดกลไกประสานเครือข่าย การสนับสนุนจากภายนอกไม่ต่อเนื่อง และขาดทักษะการบริหารจัดการองค์กรและเครือข่าย การรวมตัวเชื่อมโยงกันนี้ จะช่วยให้เรียนรู้การทำงานร่วมกัน ได้ทักษะความรู้ที่จะพัฒนาตนเองผ่านการบริหารองค์กรกลุ่ม รวมทั้งเป็นการสร้างผู้นำเยาวชนอาเซียนที่มีความรู้เท่าทันเรื่องอาเซียน สามารถนำความรู้เรื่องนี้ไปเผยแพร่ให้กับเยาวชนอื่นๆ อีกจำนวนมาก ที่ขาดโอกาสการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร เนื่องจากปัจจัยต่างๆ ได้แก่ ปัญหาการศึกษา การสื่อสาร และโอกาสการเข้าถึงของเยาวชนในพื้นที่ที่ห่างไกลเป็นไปได้ยาก รวมถึงบางพื้นที่ที่ต้องประสบกับปัญหาความรุนแรง

การดำเนินงานหนุนเสริมเครือข่ายเยาวชนใน *โครงการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพเยาวชนเครือข่าย 3 จังหวัดภาคใต้สู่อาเซียน 2558* ที่ผ่านมา ดำเนินการผ่านกิจกรรมประชุม สัมมนา สร้างความเข้าใจ และการแลกเปลี่ยน ให้ความรู้เป็นหลัก เช่น การประชุม เสวนาสร้างความเข้าใจและกำหนดยุทธศาสตร์ร่วมกันของเครือข่ายองค์กรที่เข้าร่วม การปรึกษาหารือถึงแนวทางการจัดการให้สมาชิกภายในกลุ่มมีความรู้เกี่ยวกับอาเซียน กำหนดประเด็น เนื้อหา ความรู้ที่จะทำให้เยาวชนเข้าถึงอาเซียนมากที่สุดและนำเนื้อหาความรู้ที่ได้มากำหนดเป็นกิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมการพัฒนาความเป็นเครือข่ายเยาวชนผ่านเวทีพบปะแกนนำเยาวชน ประชุมทีมประสานเครือข่าย กิจกรรมพัฒนาศักยภาพแกนนำเครือข่าย ด้วยการฝึกอบรมทักษะที่จำเป็น เช่น การบริหารจัดการองค์กร การสรุปและจับประเด็น ทักษะการสื่อสาร กิจกรรม *เรียนรู้เท่าทันอาเซียน* ผ่านการดำเนินกิจกรรม “โรงเรียนอาเซียน” และเรียนรู้อาเซียนผ่านสื่อวิทยุ เพื่อให้ความรู้เรื่องอาเซียนกับสมาชิกเครือข่ายกลุ่ม องค์กรเยาวชนทั้ง 23 องค์กรเป็นหลัก ตลอดจนกิจกรรมการสื่อสารทั้งภายในเครือข่ายและสาธารณะ และการถอดบทเรียนการทำงานของเครือข่าย

“เครือข่ายเยาวชนอาเซียนก่อตั้งโดยกลุ่มเยาวชนต่างๆ 23 องค์กร ซึ่งการก่อตั้งนี้เป็นการเชื่อมโยงไปยังองค์กรต่างๆ ทั้ง 23 องค์กร จากการทำงานของแต่ละองค์กรรับรู้ว่าองค์กรนี้มีชื่ออยู่ แต่ไม่ได้รับรู้ว่ามีการทำอะไรกันบ้างและมีคนทำงานไหม ซึ่งแต่ละกลุ่มก็มีการจัดตั้งองค์กรของตัวเองตามแนวคิดที่ได้จากประสบการณ์ ทำให้เราคิดว่าการสร้างเครือข่าย จะทำให้เรารู้จักกันมากขึ้น จากการทำงานร่วมกัน”

(สัมภาษณ์กลุ่ม, 2 กันยายน 2555)

การรวมตัวของกลุ่มเยาวชนในระดับเครือข่าย ภายใต้การสนับสนุนของโครงการ ชต. นี้ มีทั้งจุดเด่น และเป็นความท้าทายในคราวเดียวกัน อันเนื่องมาจากอัตลักษณ์ของแต่ละกลุ่มองค์กรที่เป็นสมาชิก ที่มีความหลากหลายสูง แต่ละกลุ่มองค์กรมีความสนใจ มีการดำเนินกิจกรรมคนละประเภท อีกทั้งยังอยู่ในระบบการศึกษาหลากหลายรูปแบบ ทั้งกลุ่มที่เรียนในสถาบันอุดมศึกษา และที่ไม่ได้เข้าเรียนในสถาบันอุดมศึกษา เป็นผลให้การสร้างบรรยากาศในการทำงานร่วมกัน เป็นความท้าทาย ซึ่งที่ผ่านมา ได้มีความพยายามหาทางออกด้วยการฝึกอบรม พัฒนาศักยภาพของเยาวชนร่วมกัน เช่น การอบรมความรู้เรื่องอาเซียน ซึ่งเป็นหัวข้อกลางๆ ยังเป็นเรื่องใหม่ที่ทุกคนควรเรียนรู้เหมือนกัน อีกทั้งสอดคล้องกับเป้าหมายในการยกระดับประเด็นเยาวชนในพื้นที่ชายแดนใต้ไปสู่บริบทอาเซียนอีกด้วย หากเป็นประเด็นหรือหัวข้อที่เฉพาะกลุ่มสนใจ โดยไม่คำนึงถึงการอยู่ร่วมกันเป็นเครือข่าย ก็จะทำให้การทำงานร่วมกันลำบากยิ่งขึ้น

“...กิจกรรมของเครือข่ายนี้ส่วนใหญ่จะเป็นในรูปแบบการอบรมมากกว่า หรือการเสริมศักยภาพให้กับองค์กรต่างๆ หรือในส่วนของโรงเรียนอาเซียนที่เพิ่งมีไม่นานนี้ จะเป็นการเชิญวิทยากรมาบรรยายให้ฟัง เพื่อเป็นการต่อยอดภายในกลุ่ม หรือเป็นการอบรมให้ความรู้เพื่อการพัฒนาของกลุ่ม และเป็นการเพิ่มทักษะให้กับองค์กรเกี่ยวกับอาเซียน เป็นการเตรียมความพร้อมหรือการตื่นตัวของคนในพื้นที่เมื่อเรื่องอาเซียนเข้ามา”

(ลูกมาน ผู้ประสานงานเครือข่ายเยาวชน,
สัมภาษณ์ 23 กันยายน 2555)

สำหรับการอบรมให้ความรู้แก่เยาวชน ถือเป็น การเตรียมความพร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลงที่มาจากปัจจัยภายนอก ซึ่งกำลังกลายเป็นบริบทที่สำคัญของภูมิภาค แม้ว่าโดยเนื้อแท้แล้ว คนในพื้นที่ก็ยังไม่ทราบแน่ชัดว่าจะเป็นอย่างไรมี จะเกิดการเปลี่ยนแปลงอะไรขึ้นบ้าง และควรปรับตัวอย่างไร แต่เมื่อได้รับการสนับสนุนให้ดำเนินการ *โรงเรียนอาเซียน* ส่งผลให้เยาวชนเห็นคุณค่าและความสำคัญของความเป็นเครือข่ายที่เชื่อมโยงกัน ที่สามารถจะช่วยเหลือพึ่งพากันได้ในอนาคต อย่างไรก็ตาม พบว่า เมื่อเปรียบเทียบผลการดำเนินงานของเครือข่ายเยาวชนกับเครือข่ายอื่นๆ แล้ว เครือข่ายเยาวชนต้องเผชิญกับข้อจำกัดมากกว่า อันเนื่องมาจาก 1) การขาดประสบการณ์ในการทำงานเครือข่ายทางสังคม มักทำงานกับกลุ่มเดิมๆ ที่ตนรู้จักอยู่แล้ว ไม่ได้ขยายงานหรือเชื่อมโยงกับ เครือข่ายเยาวชนอื่นเท่าที่ควร 2) ภาพขององค์กรเยาวชนในจังหวัดชายแดนใต้ในปัจจุบันยังไม่ค่อยชัดเจนไม่ว่าในเชิงองค์กรหรือตัวบุคคล ที่จะเห็นบทบาทที่ขึ้นมา การค้นหากลุ่มตัวอย่างของการทำงานเยาวชน ที่พอเป็นตัวอย่างได้ในพื้นที่ยังมีน้อยเกินไป ดังเสียงสะท้อนที่บอกว่า

“พอดูจริงๆ องค์กรบางส่วนไม่มีคนทำงาน ซึ่งอาจจะเกิดจากความไม่แน่นอนของแต่ละคน ขาดความต่อเนื่องของกิจกรรมและงบประมาณ ซึ่งการตั้งกลุ่มโดยระบบรัฐที่ใช้งบประมาณเพียงครั้งเดียว โดยไม่ได้มีความต่อเนื่อง ทำให้เห็นแต่ชื่อ แต่ไม่มีกิจกรรมเลย”

(สัมภาษณ์กลุ่ม, 2 กันยายน 2555)

3) ข้อจำกัดเรื่องเวลาของแต่ละองค์กรกับการทำงานเชิงเครือข่าย ไม่มีการตกลงเรื่องช่วงเวลาในการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน เกิดปัญหาว่าแต่ละกลุ่มว่างไม่ตรงกัน ทำให้การดำเนินกิจกรรมต่างๆ เป็นไปอย่างล่าช้าและไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร และ

4) ขาดการจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันเกี่ยวกับประเด็นที่ทำ ทั้งในส่วนของงานที่ผ่านๆ มา ที่ควรมีการถอดบทเรียน และในส่วนของเรื่องราวใหม่ๆ ที่เข้ามาเป็นโจทย์อย่างในประเด็นร่วมเรื่องอาเซียน ก็เป็นประเด็นที่กว้างมาก ไม่มีการกำหนดขอบเขตที่ชัดเจนหรือมีการวิเคราะห์ว่าควรจะเรียนรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของตนเองอะไรบ้าง ซึ่งในเรื่องนี้ยังตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ว่า เขาทุกคนแต่ละกลุ่ม ก็มีความรู้ ความเข้าใจเรื่องอาเซียนไม่เท่ากันอีกด้วย

สภาประชาสังคมชายแดนใต้

ในปีแรกของการทำงานโครงการ ชชต. สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนาได้สนับสนุนให้เครือข่ายประชาสังคม จัดทำโครงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้คนทำงานภาคประชาสังคมในกระบวนการเสริมสร้างสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งมีกิจกรรมสำคัญคือ การเสวนาในหัวข้อต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานพัฒนาและแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยมีผู้เข้าร่วมจากองค์กรภาคประชาสังคมในทั้ง 3 จังหวัด เข้าร่วมโดยกิจกรรมนี้จัดขึ้น 2 เดือน/ ครั้ง

สภาประชาสังคมชายแดนใต้

สภาประชาสังคมชายแดนใต้ (Civil Society Council of the Southernmost Thailand) หรือ Dewan Badan Masyarakat Madani Selatan Thailand ซึ่งเป็นภาษามลายูท้องถิ่น ก่อตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2554 ประกอบด้วยองค์กรภาคีที่ทำงานในพื้นที่ 20 องค์กร มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพิ่มศักยภาพในการ

ทำงานและเพิ่มพลังอำนาจของภาคประชาชน ทั้งในภารกิจการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง การร่วมกระบวนการนโยบายสาธารณะ และการร่วมตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ สร้าง ความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำ 2) ร่วมกันกำหนดทิศทางในการแก้ปัญหาและ กำหนดตนเองในการฟื้นฟูและพัฒนาชายแดนได้อย่างยั่งยืน 3) ส่งเสริมการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ และประสานสนับสนุนซึ่งกันและกันระหว่างกลุ่ม องค์กร และเครือข่ายภาค ประชาชนในพื้นที่ และ 4) สื่อสารและสร้างพื้นที่สาธารณะ เพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคม การขับเคลื่อนงานสภา มาจากตัวแทนหลากหลายสาขาอาชีพ เช่น อาจารย์ นักวิชาการ ครู นักพัฒนาเอกชน นักสื่อสารมวลชนแขนงต่างๆ อดีตข้าราชการ ฯลฯ ที่มีประสบการณ์อันยาวนานในพื้นที่ หลายคนเป็นนักคิด นักเขียน นักอ่าน และมีบทบาทต่อการแก้ไขปัญหาชายแดนได้ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา

จากการมีเวทีพบปะกันอย่างสม่ำเสมอ และมีกิจกรรมเคลื่อนไหวร่วมกัน ตามสถานการณ์ในพื้นที่ ประกอบกับการกระตุ้น หนุนเสริมจากสถาบันชุมชน ท้องถิ่นพัฒนา ทำให้กลุ่ม องค์กรต่างๆ เหล่านี้ มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน นำไปสู่การก่อตัวความคิดและก่อตัวกลุ่มคน ซึ่งได้แก่ นักพัฒนาอาวุโสและ นักกิจกรรมสังคมที่เป็นแกนประสานงานเครือข่ายองค์กรภาคประชาชนในพื้นที่ ประมาณ 40 คน ที่มีคุณลักษณะสำคัญคือ เป็นกลุ่ม องค์กรที่ทำงานพัฒนาสังคมที่ อยู่นอกภาครัฐ ต่างคนต่างมีกิจกรรมงานพัฒนาไปในทิศทางที่สอดคล้องกัน คือการ เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น และภาคประชาสังคมจังหวัดชายแดน ภาคใต้ จนในที่สุดได้พัฒนาและก่อตัวกลไกประสาน เชื่อมโยงเครือข่ายภาค ประชาชน ประชาสังคมใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ในนาม “สภาประชาสังคม ชายแดนใต้” เพื่อเป็นองค์กรประสานงานกลางและเป็นเวทีประชุม พบปะประจำของ เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรชุมชน และองค์กรประชาสังคมที่มีถิ่นฐานที่ตั้ง หรือดำเนินงานพัฒนาสังคมอย่างถาวรในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยสถาบัน ชุมชนท้องถิ่นพัฒนามีบทบาทสนับสนุนให้เกิดบรรยากาศของการแลกเปลี่ยนของ คณะกรรมการ รวมทั้งจัดฝึกอบรมเสริมสร้างองค์ความรู้เพิ่มเติมแก่บุคลากรของสภา ประชาสังคม ตลอดจนคอยให้คำแนะนำต่อสภาประชาสังคมชายแดนใต้

การออกแบบการบริหารจัดการภายในสภาฯ ที่กำหนดโครงสร้าง ให้มีเลขาธิการสภาฯ คอยทำหน้าที่ในการบริหารจัดการภายในองค์กรให้เกิดการ ทำงานที่มีประสิทธิภาพ สนับสนุนงานของสภาฯ ทั้งในแง่ของการบริหารทรัพยากร

บุคคลและการจัดการการประชุมสภาฯ ทำให้เกิดระบบการทำงานที่สามารถรองรับ การดำเนินกิจกรรมในปัจจุบัน และการขยายตัวของกิจกรรมในอนาคตได้อย่างดี โดยมีการจัดตั้งกองเลขาสภาประชาสังคม ทำหน้าที่อำนวยความสะดวกให้แก่ การทำงานของคณะกรรมการสภาประชาสังคม เช่น อำนวยการจัดประชุมของ คณะกรรมการ การติดต่อประสานงาน การดูแลงบประมาณ ไปจนกระทั่งการจัดเตรียม เอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการทำงานที่คล่องตัว และมีการบริหารจัดการที่ดี เนื่องจากข้อจำกัดของกรรมการแต่ละคนที่มีภารกิจมาก จึงเป็นกลไกที่จำเป็นสำหรับ การขับเคลื่อนงานในรูปแบบการจัดการโครงการและระบบความสัมพันธ์แนวราบ เพื่อให้เกิดการทำงานร่วมกันระหว่างสมาชิก กรรมการสภาฯ และทีมเลขานุการ ที่ต้องมี การติดต่อประสานงานกันโดยตลอด

“ปัจจุบันการบริหารจัดการภายในถือว่ายังไม่ร้อยเปอร์เซ็นต์ เรายังไม่มี สำนักงานเป็นของตัวเอง นื่องๆ ที่มาทำงานในกองเลขานุการก็ถือว่าเป็นมือใหม่ ต้องคอยดูแลและประคับประคอง ส่วนตัวผมก็ยังไม่ได้อยู่กับที่ ต้องเดินทางตลอด ทำให้การทำงานไม่เต็มที่อย่างที่ตั้งใจไว้”

(รอชิตี เลิศอริยะพงษ์กุล, สัมภาษณ์ 11 ตุลาคม 2555)

การทำงานของฝ่ายกองเลขาฯ ถือได้ว่าเป็นคนทำงานเบื้องหลังที่คอยสนับสนุนการทำงานของสภาฯ ในด้านการบริหารจัดการอย่างใกล้ชิด อย่างไรก็ตาม องค์กรที่ดีโดยทั่วไปบุคลากรในทีมเลขาฯ มักมีอาวุโสน้อยและประสบการณ์การทำงานด้านสังคมน้อยกว่าสมาชิกสภาฯ ซึ่งมักเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มาจากหลายองค์กรและมีบทบาททางสังคมสูง ทำให้ไม่สามารถทำงานเชิงรุกได้เท่าที่ควร ต้องรอให้หัวหน้างานหรือ เลขาธิการสภาฯ กรรมการสภาฯ เป็นคนคอยกำหนดการทำงานต่างๆ นอกเหนือจากการแจ้งข่าวความเคลื่อนไหว การประสานงาน ติดตามงานและกิจกรรมต่างๆ ของสภาประชาสังคมให้กรรมการทราบ แม้ว่าจะมีข้อจำกัดดังกล่าวแต่นับได้ว่า กองเลขาฯ มีส่วนสำคัญอย่างมากในการจัดการให้เกิดการสั่นไหว คล่องตัวไม่ติดขัด ของระบบงานในความเป็นองค์กร อีกทั้งมีส่วนช่วยเชื่อมโยง สร้างบรรยากาศการทำงานอีกด้วย

“...เนื่องจากต้องติดต่อประสานงานกันบ่อย เราก็มีความพยายามทำให้เกิดบรรยากาศของการทำงานแบบเป็นกันเอง และให้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุด เพราะกรรมการหลายคนเป็นผู้ใหญ่ เรื่องบางเรื่อง เราก็ต้องช่วยกัน อย่างเช่นเรื่องการจัดการการเงิน”

(กองเลขาฯ สภาประชาสังคมชายแดนใต้,
สัมภาษณ์ 27 กันยายน 2555)

การดำเนินงานของสภาฯ เป็นไปได้ด้วยดีต้องอาศัยทีมงานหรือกองเลขาฯ ที่มีประสิทธิภาพ อีกทั้งต้องเข้าใจวัฒนธรรมองค์กรและการทำงานของภาคประชาสังคมในพื้นที่อยู่บ้างแล้ว ซึ่งปัจจุบัน การแสวงหาบุคลากรที่มีคุณสมบัติดังกล่าว เป็นเรื่องไม่่ง่ายนัก เพราะการทำงานด้านนี้ต้องมีใจรัก และจิตใจอาสา ด้วยระบบงานที่ยังเป็นลักษณะของโครงการ ไม่สอดคล้องกับค่านิยมของสังคมส่วนใหญ่มองความมั่นคงของงานอยู่ในระบบราชการหรือบริษัทเอกชน แต่กระนั้น คนทำงานส่วนใหญ่ที่ทำงานร่วมกับสภาฯ ก็เป็นคนรุ่นใหม่ในพื้นที่ที่มีความคิด เป็นตัวของตัวเอง มีความหวังว่าการทำงานลักษณะอย่างนี้จะช่วยเหลือสถานการณ์ในบ้านตนเองได้ และมีจิตใจอาสาที่จะทำงานเพื่อสังคมจึงนับว่าเป็นกองหนุนที่สำคัญในการขับเคลื่อนการทำงานในลักษณะเครือข่ายเช่นนี้

“การทำงานตรงนี้เราเองก็มีความสุข เพราะด้วยงานที่มีความเกี่ยวข้องกับบ้านเรา เขาต้องการแก้ไขปัญหามันเรา ...งานที่เราทำก็มีความภาคภูมิใจเพราะเหมือนเราได้แก้ไขปัญหามันไปด้วย เราก็ต้องการให้กรรมการสภาฯ ทำงานได้เต็มที่ ส่วนทางเราเองก็อยากทำงานที่สนับสนุนทุกอย่าง เพราะนี่คือ บ้านของเรา”

(กองเลขาสภาประชาสังคมชายแดนใต้,
สัมภาษณ์ 27 กันยายน 2555)

ความเป็น “พื้นที่กลาง” ของสภาประชาสังคมชายแดนใต้

หากพิจารณาในแง่หนึ่ง สภาประชาสังคมชายแดนใต้ ก็มีสถานะเป็น “พื้นที่กลาง” ซึ่งนักคิดคนสำคัญอย่างเจอร์เกน ฮาเบอร์มาส (Jurgen Habermas)² ได้บุกเบิกการอธิบายเกี่ยวกับ “พื้นที่สาธารณะ” (public sphere) ไว้ ในบทวิเคราะห์สั้นๆ “The Public Sphere” ฮาเบอร์มาสให้ความหมายไว้ว่า “By public sphere we mean first of all a domain of our social life in which such a thing as public opinion can be formed. Access to the public sphere is open in principle to all citizens”³ ตามความหมายดังกล่าว พื้นที่สาธารณะเป็นพื้นที่ของชีวิตสังคมที่เปิดกว้าง

² เจอร์เกน ฮาเบอร์มาส นักคิดนักวิชาการชาวเยอรมัน สำนักความคิดแฟรงก์เฟิร์ต (Frankfurt School of Critical Theory) ถือเป็นหนึ่งในสำนักคิดก้าวหน้าที่ศึกษาค้นหาเหตุผลและวิพากษ์วิจารณ์การดำรงอยู่ของสังคมสมัยใหม่ เขาได้นำเสนอเรื่อง “พื้นที่สาธารณะ” ให้สังคมเห็นความสำคัญ และนำมาเชื่อมโยงกับเรื่องสิทธิเสรีภาพ และความรับผิดชอบกับปัญหาสังคม การเมือง

³ ใน Seidman, S. (ed.) 1989. Jürgen Habermas on Society and Politics Boston : Beacon Press. p. 231

ให้แก่ทุกคน เพื่อเข้ามาร่วมกันสร้าง “ความคิดเห็นสาธารณะ” พื้นที่สาธารณะเป็นพื้นที่ที่เชื่อมโยงสังคมกับรัฐ เป็นพื้นที่ที่ผู้คนในสังคมมาร่วมกันทำหน้าที่วิพากษ์วิจารณ์ และควบคุมการทำงานของอำนาจรัฐ ส่วนหนึ่งของพื้นที่สาธารณะจึงสถาปนามาจากการสนทนา การอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของประชาชนพลเมืองร่วมกันเพื่อประโยชน์ส่วนรวม อันเกิดขึ้นโดยไม่มีการบังคับข่มขู่ หรือคุกคาม (coercion) ตามความคิดของฮาเบอร์มาส พื้นที่สาธารณะทางการเมือง (political public sphere) มีความหมายอย่างมากต่อการพัฒนาระบบประชาธิปไตยที่ใช้วิจารณ์ญาณ (deliberative democracy) ซึ่งพื้นที่สาธารณะจะมีบทบาทอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับการมองความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคม หากมองว่ารัฐควรทำทุกอย่างแบบเบ็ดเสร็จ ควรจะจัดการบ้านเมืองอย่างไรโดยไม่ต้องปรึกษาหารือใคร เป็นผู้ให้หลักประกันด้านสิทธิเสรีภาพกับประชาชน ถ้าเช่นนั้นพื้นที่สาธารณะก็ไม่มี ความหมายทางการเมืองแต่อย่างใด แต่จะมีความหมายก็ต่อเมื่อ เป็นที่ที่ผู้คนมาร่วมกันสร้างความคิดเห็นสาธารณะ สามารถวิพากษ์วิจารณ์รัฐ ควบคุมการทำงานของรัฐบาล และให้ข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการบ้านเมืองได้

เมื่อพิจารณาจากเป้าประสงค์ของการก่อตั้งสภาประชาสังคมชายแดนใต้ อาจกล่าวได้ว่า มีความสอดคล้องกับความเป็น “พื้นที่สาธารณะ” หรือพื้นที่กลางตามความหมายข้างต้นในแง่ที่เป็นความพยายามของภาคประชาสังคม ในการสร้างพื้นที่ทางสังคมแบบใหม่ที่สามารถแสดงออกถึงความคิดเห็นอันหลากหลายได้อย่างปลอดภัย โดยเฉพาะในบริบทพื้นที่ที่มีสถานการณ์ความขัดแย้งและความรุนแรงเกิดขึ้น

“ประเด็นหลักของสภาประชาสังคมชายแดนใต้วันนี้ก็คือ ต้องการสร้างพื้นที่กลางจริงๆ มีความเป็นกลางด้วย สามารถเอาคนที่เห็นต่างจากรัฐมาพูดคุยกันได้ ทุกองค์กรมาแสดงความเห็น ความคิด เพื่อสันติภาพ เราอยากให้มีบรรยากาศชายแดนใต้เปิดมากขึ้น ฉะนั้นถือว่าเป็นภารกิจอันสำคัญยิ่ง”

(ประสิทธิ์ เมฆสุวรรณ, สัมภาษณ์ 10 ตุลาคม 2555)

ทั้งนี้ กิจกรรมสำคัญที่สะท้อนสถานะความเป็นพื้นที่สาธารณะ หรือพื้นที่กลางของสภาประชาสังคมชายแดนใต้ ได้แก่ การประชุมสภาประจำเดือน ซึ่งจากเข้าร่วมสังเกตการณ์การประชุมสภาฯ พบว่า (1) หลายคนที่เป็นกรรมการสภาฯ มีความแตกต่างหลากหลายกันมาก ทั้งในแง่ภูมิหลัง ประสบการณ์การทำงาน และอุดมการณ์การทำงาน การจัดประชุมและทำให้เป็นพื้นที่สำหรับการรับฟังกันได้ และร่วมกันประมวลความคิดเห็นที่หลากหลาย เพื่อนำมาใช้ในการกำหนดทิศทางการทำงานของสภาฯ ในแง่หนึ่งจึงถือได้ว่าเป็น “คลังประสบการณ์” หรือเป็นที่แสดงออกถึงความรุ่มรวยทางปัญญาสาธารณะก็ว่าได้ (2) วิธีการประชุมแลกเปลี่ยนหรือการอภิปรายกำหนดให้มีการแสดงเหตุผล ชุดประสบการณ์ของตนเองเพื่อการแลกเปลี่ยนและสนับสนุนข้อถกเถียงของตน ซึ่งแน่นอนว่าในการประชุมแต่ละครั้งมักมีการแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างกันระหว่างสมาชิกสภาฯ แต่กตিকাที่ให้มีการยอมรับมติที่ประชุมเมื่อจะต้องทำงานร่วมกัน ก็ได้รับการยอมรับและปฏิบัติตามด้วยดี ซึ่งการสร้างวัฒนธรรมการทำงานร่วมกันเช่นนี้ มีผลต่อการลดความขัดแย้งตลอดจนความเหลื่อมล้ำเชิงอำนาจของบรรดาสมาชิกสภาฯ ลงไปได้ด้วย เพื่อไม่ให้เป็นแรงจูงใจอันเกิดจากการครอบงำ สั่งการ (3) การประชุมทุกครั้ง มักจะมีข้อมูล ความรู้ใหม่ๆ มาแลกเปลี่ยนกันอยู่เสมอ กรรมการสภาฯ แต่ละคนก็จะนำข้อมูลที่ได้จากองค์กรที่ตนสังกัดติดตัวมาด้วย ลักษณะเช่นนี้ หลายครั้งสามารถช่วยถ่วงดุลในเรื่องการรับรู้ ความเข้าใจข่าวสารข้อมูล ให้เป็นการแลกเปลี่ยนแนวราบมากยิ่งขึ้น เมื่อเกิดเหตุการณ์เฉพาะหน้า หรือความรุนแรง บทวิเคราะห์ในการประชุมก็จะมีควมคลุ่มลึกและรอบด้านมากขึ้น ส่งผลให้การตัดสินใจมีประสิทธิภาพ ถูกทิศทาง และรวดเร็วมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม ความท้าทายของสภา ในฐานะที่เป็นพื้นที่สาธารณะหรือพื้นที่กลาง ยังคงอยู่ที่การจัดการความหลากหลายทางความคิดและอุดมการณ์ของสมาชิกสภา เพราะแน่นอนว่าการที่ตัวแทนองค์กรต่างๆ ที่มาเข้าร่วมเป็นกรรมการย่อมมีความแตกต่างหลากหลายทางด้านความคิดและแนวทางในการทำงาน ซึ่งนับเป็นเรื่องท้าทายในการจัดการอย่างยิ่ง หากการจัดการไม่เหมาะสมหรือดีพอ อาจทำให้การดำเนินงานติดขัดล่าช้า ขาดเอกภาพ อย่างไรก็ตาม การวางระบบการทำงานของสภา ที่ใช้วิธีการคัดเลือกประธานสภา เมื่อได้ผู้ที่มีทั้งประสบการณ์และภาวะความเป็นผู้นำ ดังกรณีของครูประสิทธิ์ เมฆสุวรรณ ข้าราชการครูคนเก่าคนแก่ในพื้นที่ ก็ช่วยให้การประชุมหรือดำเนินไปได้ด้วยดี และที่ผ่านมา ก็ยังไม่ปรากฏว่าสมาชิกสภา มีความเห็นแย้งกันมาก อาจเพราะสมาชิกแต่ละคนใช้ความถ้อยทีถ้อยอาศัยในการแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็น เพื่อให้การทำงานร่วมกันเกิดขึ้นได้ ดังนั้นจึงทำให้เห็นว่า การที่สภาประชาสังคมชายแดนใต้มีองค์ประกอบของ นักคตินักกิจกรรม ที่มีประสบการณ์การทำงานที่หลากหลายในพื้นที่ ส่งผลเชิงบวกต่อการทำงานมากกว่าในทางลบ

“การที่ได้ครูประสิทธิ์มาทำหน้าที่ประธานสภา นับเป็นเรื่องที่ดีมากๆ เพราะครูประสิทธิ์ ถือได้ว่าแก่เป็นผู้ใหญ่และมีลูกกล่อลูกขนเอเยะ เวลามีการปะทะความคิดของกรรมการสภา ครูประสิทธิ์ก็ทำหน้าที่ได้ดี สามารถทำให้การประชุมดำเนินการไปต่อได้ ด้วยบุคลิกภาพประสานแนวคิดต่างๆ ได้ ทำให้การประชุมดำเนินการไปอย่างราบรื่น แม้ว่าช่วงแรกๆ อาจจะมีติดขัดบ้าง แต่หลายคนก็ปรับตัวเข้าหากันมากขึ้น เพราะต้องทำงานร่วมกัน”

(รอซีตี เลิศอริยะพงษ์กุล, สัมภาษณ์ 11 ตุลาคม 2555)

นอกจากนี้ การพยายามที่จะให้เกิด “พื้นที่กลาง” ของสภาประชาสังคม ชายแดนใต้ ถือว่าเป็นการเปิดพรมแดนความรู้ ไปสู่การรับรู้เรียนรู้เรื่องราวใหม่ๆ และเป็นกลไกเชิงสถาบันที่จะสร้างวัฒนธรรมของการถกแถลง อภิปราย กันอย่าง เข้มขันของบุคลากรในสภาฯ ซึ่งแม้ว่าจะมีความคิดเห็นบางประการที่ไม่สอดคล้องกัน แต่เมื่อต่างให้การเคารพตึกการประชุม ก็ทำให้เกิดบรรยากาศที่เปิดกว้างมากขึ้น ตั้งแต่ระดับคนทำงานจนถึงระดับการรับรู้ของสังคมชายแดนใต้ ทำให้ทุกเสียงมีค่า เท่าเทียมกัน เพราะมีเพียงการต่อสู้กันทางความคิด ความรู้ ด้วยการแสดงเหตุผล เท่านั้น ที่จะได้รับการยอมรับ

บทเรียนและข้อสังเกต

จากข้อมูลประสบการณ์การทำงานของทั้ง 4 เครือข่ายข้างต้น ชี้ให้เห็นจุด เด่น และข้อจำกัดของการทำงาน นำมาสู่ข้อสังเกตที่น่าสนใจอย่างน้อย 3 ประการ คือ

ไม่ให้การเรียนรู้เป็นเพียงเรื่องของความบังเอิญ

ประการแรก เครือข่ายทรัพยากรถือเป็นเครือข่ายที่มีพัฒนาการยาวนาน และต่อเนื่องที่สุดในภาคประชาสังคมชายแดนใต้ ซึ่งการรวมตัวกันในรูปเครือข่าย บนฐานของภูมิโนวเขตที่เชื่อมโยงกันตั้งแต่ภูผาถึงท้องทะเล ทำให้เห็นภาพรวมเชิงนิเวศ ทั้งระบบ อันนำไปสู่การมองปัญหาและสาเหตุทั้งในพื้นที่ระดับย่อยและในระดับ กว้างได้ชัดเจน และถือเป็นพัฒนาการอีกก้าวหนึ่งที่สำคัญเนื่องจากเครือข่าย ทรัพยากรได้พัฒนาตนเองเป็นเวทีกลาง (Platform) มีบทบาทในการเชื่อมต่อ ระหว่างชุมชน ทูนอกชน และหน่วยงานของรัฐได้สำเร็จ ที่สำคัญเครือข่ายทรัพยากร เป็นกรณีตัวอย่างที่แสดงออกถึงการพัฒนาศักยภาพ ยกระดับการเคลื่อนไหวบน ฐานของข้อมูล ความรู้ ที่มีกรออกแบบ การรวบรวม วิเคราะห์สังเคราะห์ โดย การร่วมมือกันระหว่างชุมชน นักวิชาการชาวบ้าน และนักวิชาการจากองค์กร ที่เป็นทางการ ทำให้ผลการดำเนินงานมีน้ำหนักมากขึ้น เพราะมีการใช้เครื่องมือ มีฐานความรู้ทางวิชาการรองรับ สามารถตอบสนองต่อเป้าหมายในการขับเคลื่อน การแก้ไขปัญหาได้ตรงประเด็น มากกว่าจะเป็นการเรียนรู้อย่างบังเอิญตาม สถานการณ์ที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้าหรือเป็นครั้งคราวไป

พื้นที่ผู้หญิงในเครือข่าย

ประการต่อมา ในขณะที่บทบาทของผู้ชายและการเมืองมีพื้นที่ในประวัติศาสตร์มาอย่างยาวนานในการเคลื่อนไหวทางสังคมในประเด็นต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสิทธิทางการเมือง สิทธิการทำกิน แต่โครงการนี้ได้ชี้ให้เห็นว่า กลุ่มสตรีกลุ่มเยาวชน แม้จะมีพัฒนาการที่ช้ากว่าโดยเปรียบเทียบ แต่กล่าวได้ว่า กลุ่มสตรีและเยาวชนถือเป็น “หน้าใหม่” ที่น่าสนใจสำหรับหน้าประวัติศาสตร์ของการเคลื่อนไหวภาคประชาสังคมชายแดนใต้ โดยเฉพาะกลุ่มสตรีที่ถูกสถานการณ์ผลักดันให้ต้องก้าวมาเป็นผู้นำครอบครัว การเปิดพื้นที่พูดคุยเรื่องสิทธิสตรีและการเชื่อมโยงถึงหลักการศาสนา แม้จะทำให้เกิดข้อถกเถียงอยู่บ้าง แต่ได้ช่วยเปิดมุมมอง ความคิด ได้รับรู้ เรียนรู้ที่ทำให้โลกแห่งการรับรู้และความคิดความเชื่อเปิดกว้างออกไป ดังนั้นกล่าวได้ว่าการสร้างเครือข่ายกลุ่มสตรีเป็นการยกระดับการทำงานของกลุ่มสตรีในภาพรวม โดยการทำงานภายใต้ 5 ยุทธศาสตร์นั้น ถือว่าได้ทำให้กลุ่มสตรีเข้ามามีบทบาทมากขึ้นในพื้นที่ทางสังคมของจังหวัดชายแดนภาคใต้ ไม่เพียงในระดับพื้นที่ แต่รวมถึงในระดับเครือข่าย ตลอดจนได้มีโอกาสแบ่งปันประสบการณ์ เรียนรู้และสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ และมีทรัพยากรเข้ามาสนับสนุนกลุ่มสตรีในด้านต่างๆ มากขึ้นจากที่แต่เดิมมีพื้นที่น้อยเต็มที

ทำงานสังคมอย่างมืออาชีพ

ประการสุดท้าย เครือข่ายคนทำงานทางสังคมในประเด็นสาธารณะหรือที่เป็นเรื่องส่วนรวมเหล่านี้ โดยมากมีทัศนคติที่มองงานที่ทำว่าเป็นงานอาสาสมัคร ซึ่งในแง่หนึ่งถือได้ว่าเป็นเรื่องดี สะท้อนถึงความคิด จิตใจอาสา จิตใจที่มีความเสียสละ มีความปรารถนาดีต่อส่วนรวม ต่อสังคม แต่ในอีกแง่หนึ่ง กลับกลายเป็นข้อจำกัดในการขับเคลื่อนการทำงาน ที่เกิดจากการจัดสรรเวลาหรือการทุ่มเทกับการทำงาน ตลอดจนการมุ่งพัฒนา ยกระดับการดำเนินงานให้ก้าวหน้า ซึ่งสามารถจะพิจารณาด้วยการมองแบบใหม่ว่า การทำงานแบบนี้เป็นอาชีพหนึ่ง เช่น นักพัฒนาเอกชน เป็นต้น เป็นการทำงานที่เป็นอาชีพได้ โดยสามารถพัฒนา ยกระดับการทำงานของกลุ่ม เพื่อขอทุนจากแหล่งต่างๆ ที่ให้การสนับสนุนได้ด้วยตนเอง ซึ่งจะช่วยให้สามารถใช้เวลาในการดำเนินงานอย่างเต็มที่ เพราะงานที่แท้จริง ที่แสดงออกถึงฝีมือและมูลค่าเพิ่มภายในงาน จะแสดงออกก็โดยการทำงานแบบมืออาชีพเท่านั้น ที่ความก้าวหน้าจะมาจากการผ่านประสบการณ์ เติบโตจากการทำงานที่มักเริ่มจากสิ่งที่เรียบง่าย ไปสู่กระบวนการที่ซับซ้อนขึ้น และพวกเขาและเธอสามารถจัดการหรือรับมือกับมันได้

บทเรียนการพัฒนา เครือข่ายประชาสังคมชายแดนใต้

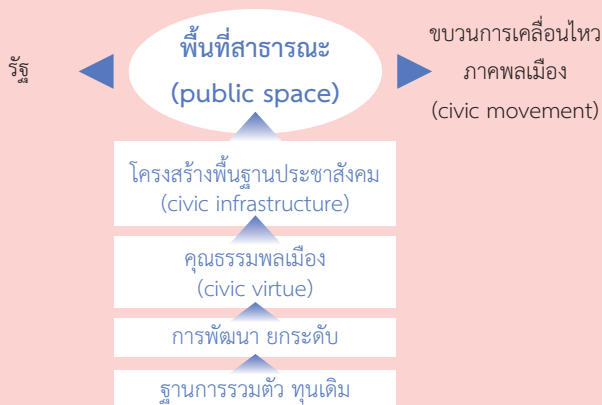
...สิ่งที่ช่วยสร้างแรงจูงใจให้คนก็คือ ผลักดันให้พวกเขา
ออกไปริเริ่มทำบางสิ่งบางอย่าง และเรียนรู้ในสิ่งที่ต้อง
เรียนรู้ เพื่อเปลี่ยนแปลงศัภยภาพให้มากที่สุด

John Kotter

ในบทนี้เป็นการประมวลผลลัพท์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานของเครือข่าย
ทั้ง 4 เครือข่าย ซึ่งส่วนหนึ่งได้ช่วยสะท้อนภาพรวมและบทเรียนการทำงานเครือข่าย
ภาคประชาสังคมชายแดนใต้ด้วย รวมทั้งชี้ให้เห็นปัจจัยสนับสนุนและปัจจัยท้าทาย
ในการขับเคลื่อนงานภาคประชาสังคม ดังนี้

ภาพรวมการทำงานของเครือข่ายประชาสังคมชายแดนใต้

ฐานคิดในการมองการทำงานของเครือข่ายประชาสังคม

แผนภาพ

แสดงฐานคิดในการสังเคราะห์ภาพรวมการทำงานของเครือข่ายประชาสังคม

ในที่นี้ได้ได้นำองค์ประกอบหรือประเด็นที่เกี่ยวข้องในแนวคิดเรื่องประชาสังคมหรือสังคมพลเมือง (civil society) มาประยุกต์เป็นฐานคิดในการมองการทำงานของเครือข่ายประชาสังคมชายแดนใต้ ดังนี้

ประเด็นแรก *ฐานการพัฒนา การรวมตัว* ซึ่งแต่ละพื้นที่ แต่ละกลุ่ม องค์กร มีทุนทางสังคมไม่เหมือนกัน มีลักษณะกลุ่มก้อนที่มีพัฒนาการมาไม่เท่ากัน และทำให้จุดที่ยืนอยู่ในปัจจุบันมีความเข้มแข็งแตกต่างกันไป จึงจำเป็นต้องเข้าใจที่มาและมองเห็นความหลากหลายในเรื่องฐานเดิม ประเด็นต่อมาคือ *การพัฒนา ยกระดับขึ้นไปจากฐานเดิม* ซึ่งมักจะเกิดจากปัจจัยภายใน ประกอบกับอิทธิพลจากภายนอก ที่เข้าไปหนุนเสริม สนับสนุน หรือกระตุ้น หรืออาจเกิดจากวิกฤตการณ์ สถานการณ์ สภาพแวดล้อมร่วมกันที่ผลักดันหรือเรียกร้องให้ต้องมีภารกิจ ร่วมมือ ร่วมตัว เคลื่อนไหวภายใต้กระแสของสังคมในช่วงหนึ่งๆ เช่น กระแสสิ่งแวดล้อม กระแสการสร้างสันติภาพในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ เป็นต้น ทำให้เกิดการหล่อหลอมตัวตนอย่างใหม่ขึ้นมา โดยอาจจะเกิดจากเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เวทีวิสัยทัศน์ นำไปสู่ยุทธศาสตร์ และแผนการทำงานหรือก่อรูปกลไกการทำงานบางอย่าง อาจมีการพัฒนาระดับตนเองอันเกิดจากการทำวิจัย เกิดจากการศึกษาเรียนรู้อยู่เสมอ เป็นต้น การพัฒนาระดับ ส่วนหนึ่งเกี่ยวข้องกับฐานทุนเดิมที่มี โดยเฉพาะทุนทางสังคม แต่ขณะเดียวกัน เมื่อมีการขับเคลื่อนการทำงานไป ก็สามารถจะช่วยเพิ่มทุนทางสังคมขึ้นด้วย

นอกจากนี้ การดำเนินงาน การขับเคลื่อนของกลุ่ม องค์กรประชาสังคม ต้องมีปณิธานหรืออุดมการณ์หรือคุณค่าร่วมบางอย่าง ที่ทำให้มีแรงบันดาลใจร่วมกัน เพื่อให้มีเป้าหมายและความมุ่งมั่นที่จะบรรลุถึง และนี่คือเชื้อเพลิงในการขับเคลื่อน ซึ่งเรียกว่า *คุณธรรมพลเมือง (civic virtue)* ที่คนทำงานมองเห็นว่าตัวคุณค่าหรือพลังที่वानั้นคืออะไร เช่นอาจจะเป็น ศรัทธาในศาสนา พลังความรู้หรือพลังปัญญา สำนึกการจัดการตนเอง สำนึกรักท้องถิ่น สำนึกทางประวัติศาสตร์ เป็นต้น ประเด็นต่อมาคือ *โครงสร้างพื้นฐานประชาสังคม (civic infrastructure)* ซึ่งช่วยเอื้ออำนวยรองรับ การดำเนินไปของกลุ่ม องค์กรเครือข่ายภาคประชาสังคม ประเด็นนี้มักเกี่ยวข้องกับเรื่องของผู้นำ กลุ่มผู้นำ โครงสร้างการบริหารจัดการ ช่องทางการสื่อสาร ระหว่างสมาชิกเครือข่าย การจัดการความรู้หรือศูนย์ข้อมูล ตลอดจนการจัดการเรียนรู้เพื่อความเป็นพลเมือง (civic education) เป็นต้น และส่วนนี้เองที่ทำให้มองเห็นความเป็นตัวตนของแต่ละกลุ่ม เครือข่าย ได้ชัดเจนที่สุด ประเด็นสุดท้ายคือ *พื้นที่สาธารณะ (Public space หรือ Public sphere)* หรือพื้นที่กลางที่เชื่อมโยงสังคม

กับรัฐ เป็นพื้นที่ที่พลเมืองสามารถสร้างความคิดเห็นสาธารณะ มาร่วมกันทำหน้าที่
ควบคุม ตรวจสอบการทำงานของอำนาจรัฐ รวมทั้งให้ข้อเสนอแนะ ดังได้กล่าว
ในบทที่แล้ว ซึ่งพื้นที่สาธารณะมีหลายประเภท เช่น พื้นที่สาธารณะทางนิเวศ (เช่น
ลุ่มน้ำ ชายฝั่งทะเล) ทางศิลปวัฒนธรรม ทางการเมือง เป็นต้น

บทเรียนการทำงานของเครือข่ายประชาสังคมชายแดนใต้

- **เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา** องค์กร เครือข่ายภาคประชาสังคม สามารถเข้า
ถึงชุมชนกลุ่มเป้าหมายได้มากขึ้น และสามารถทำงานได้สอดคล้องกับความต้องการ
ของชุมชน ตัวอย่างเช่น กรณีกลุ่มสตรี ที่มีการลงพื้นที่เจาะจงกลุ่มเป้าหมาย รวมทั้ง
มีการติดตามงานอย่างต่อเนื่อง

- **ทุนทางสังคมกับการพัฒนา** ยกระดับการทำงานของเครือข่าย ใน
แต่ละกลุ่ม องค์กรย่อมมีทุนทางสังคมของตนเอง อันหมายถึง ระบบความสัมพันธ์
ในเชิงเครือข่าย แบ่งปัน เช่น ในการทำกิจกรรมร่วมกัน การเรียนรู้ร่วมกันและส่งผ่าน
ข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน เช่นเดียวกับในงานเครือข่าย ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยน
เรียนรู้ สร้างความไว้วางใจระหว่างกัน ได้เรียนรู้ทุนที่แต่ละกลุ่มมีอยู่ อาทิ
บุคลากรที่มีความรู้ความสามารถของแต่ละองค์กรที่มีอยู่ในแต่ละจุดแต่ละพื้นที่ รวม
ทั้งการแลกเปลี่ยนเชิงคุณค่า หรืออุดมการณ์ที่แต่ละกลุ่มยึดถือ ทำให้เกิดการยอมรับ
คุณค่าที่แตกต่างหลากหลายซึ่งกันและกัน รวมทั้งยังนำมาซึ่งการพัฒนา “คุณค่า
ร่วม” บางประการ เช่น การต่อสู้ในแนวทางสันติวิธี เป็นต้น ซึ่งหากมีการนำทุน
เหล่านี้มาบูรณาการ ก็จะเกิดเป็นพลังของเครือข่าย

- **การเชื่อมโยงเครือข่าย** การดำเนินงานตามโครงการ ชต. โดยสถาบัน
ชุมชนท้องถิ่นพัฒนา มีส่วนสนับสนุนการเชื่อมโยงการทำงานในรูปแบบ “เครือข่าย” ของ
กลุ่ม องค์กรที่ทำงานใน 4 ประเด็นหลัก ได้แก่ กลุ่มงานประชาสังคมชายแดนใต้ กลุ่ม
สตรี กลุ่มเยาวชน และกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งในแต่ละเรื่องประกอบไป
ด้วยกลุ่ม องค์กรที่หลากหลาย และโดยมากจะรวมตัวกันในโอกาสที่เฉพาะกิจ โดย
ให้มีการเชื่อมโยงประเด็นและร่วมมือกันอย่างยืดหยุ่นในลักษณะของเครือข่าย เพื่อให้
แต่ละกลุ่มยังคงรักษาอัตลักษณ์ภายในกลุ่มตน แต่ในความเป็นเครือข่าย ทำให้มี
การเชื่อมโยงกันด้วยประเด็นเนื้อหาการทำงานที่มีเป้าหมายร่วมในเชิงยุทธศาสตร์
และในระดับนโยบายมากขึ้น

- **การจัดการความรู้** การทำงานของทั้ง 4 เครือข่าย ได้นำฐานความรู้

งานศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้อง มาหนุนเสริมการทำงานด้านเครือข่าย ทั้งในแง่ของการพัฒนาศักยภาพ ความรู้ความสามารถของกลุ่ม เครือข่ายเอง ในแง่ของการทำงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนและการแก้ปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้ รวมทั้งในแง่ของการสื่อสารสาธารณะสร้างการรับรู้ในประเด็นที่กำลังขับเคลื่อนต่อสังคม เช่น กรณีเครือข่ายเยาวชน มีการเชิญนักวิชาการมาให้ความรู้เกี่ยวกับอาเซียน กรณีเครือข่ายทรัพยากรซึ่งมีกลุ่ม องค์กรที่ทำงานวิจัยเชิงปฏิบัติการในพื้นที่ ควบคู่ไปกับงานเครือข่าย ซึ่งมีต้นทุนเรื่องนี้อยู่แล้วพอสมควร กรณีเครือข่ายสตรี ได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้เชี่ยวชาญในประเด็น “สิทธิสตรีกับการพัฒนา” และการใช้ “กระบวนการวิจาร์ณญาณสาธารณะ” (public deliberation) เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนสังคมในเรื่องการกระจายอำนาจของสภาประชาสังคมชายแดนใต้ ซึ่งเป็นพื้นฐานในการขับเคลื่อนเครือข่ายไปสู่การยอมรับของภาคส่วนต่างๆ ได้มากขึ้นเป็นลำดับ

- **โครงสร้างพื้นฐานของประชาสังคม** ในความเป็นเครือข่ายซึ่งประกอบด้วย กลุ่ม องค์กรต่างๆ ที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกซึ่งมีความแตกต่างหลากหลาย จึงมักพบปัญหาท้าทายเรื่องการทำงานแบบบูรณาการ เชื่อมโยงการทำงานขององค์กรเครือข่ายภาคประชาสังคมซึ่งพบว่า บางเครือข่าย บางกิจกรรม ขาดการประสานงาน เชื่อมโยงและขาดการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทำให้มีลักษณะแยกส่วน ขาดการบูรณาการหรือออกแบบการทำงานและบริหารจัดการร่วมกันอย่างเป็นระบบ แม้ว่าเป้าหมายของโครงการ ชต. จะต้องการแก้ไขปัญหาข้างต้นก็ตาม อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาพบว่า การดำเนินงานในลักษณะเครือข่ายยังต้องการเงื่อนไขสนับสนุนอื่นๆ ร่วมด้วย เช่น การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ร่วมกัน การเสริมสร้างภาวะผู้นำในแต่ละกลุ่ม เครือข่าย เป็นต้น

- **พื้นที่สาธารณะหรือพื้นที่กลาง** กล่าวได้ว่าโครงการ ขชต. ทำหน้าที่สนับสนุนการเปิดพื้นที่ทางสังคมให้กว้างมากขึ้น ให้เป็นพื้นที่กลางสำหรับการแลกเปลี่ยน ถกแถลง อภิปราย เรียนรู้ และปรึกษาหารือที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น อีกทั้งยังเอื้อให้เกิดการปะทะสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรม เพื่อจะได้เรียนรู้ซึ่งกันและกันยิ่งขึ้น ตัวอย่างเช่น สภาประชาสังคมชายแดนใต้ ถือว่าเป็นมิติใหม่ เป็นเวทีความคิดที่ได้รวบรวมผู้คนหลากหลาย แม้มีความคิดเห็นแตกต่างกัน แต่ก็ร่วมทำงานกันได้ภายใต้ฉันทามติของสภาฯ ซึ่งในทางอ้อมก็เป็นการกระตุ้นให้แต่ละกลุ่มต้องทำความเข้าใจกับคนทำงานที่มีประเด็นร่วมกัน และยังเป็นสะพานเชื่อมสัมพันธ์ สร้างความไว้วางใจระหว่างกัน ภายใต้ประเด็นทางสังคมที่ก้าวข้ามความแตกต่างทางเชื้อชาติและศาสนาอีกด้วย

- **รวมพลังผลักดันนโยบาย** การรวมตัวในลักษณะเครือข่ายเชิงประเด็น และการร่วมมือกับองค์กรภายนอก ช่วยสร้างพลังและความมั่นใจให้แก่กลุ่ม องค์กรต่างๆ อันเนื่องมาจากการเชื่อมโยง สังเคราะห์ประเด็น นำไปสู่การยกระดับ การเคลื่อนไหวเชิงนโยบาย เพื่อเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้างการพัฒนา ด้วยการยื่นข้อเสนอแนะทางนโยบายกับฝ่ายรัฐบาล ตัวอย่างเช่น การออกแถลงการณ์ของสภาประชาสังคมชายแดนใต้ที่พยายามเสนอแนะทางนโยบายด้าน ความเป็นธรรม การเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความรุนแรง การยกเลิกการบังคับใช้ พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ และเรื่องการกระจายอำนาจเพื่อท้องถิ่นจัดการตนเองแก่ภาครัฐ เป็นต้น

ปัจจัยสนับสนุน และปัจจัยท้าทาย

ทั้งนี้ จากการศึกษาพบว่า มีบทเรียนด้านปัจจัยเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานที่น่าสนใจหลายประการ อาทิ

ปัจจัยสนับสนุน

- การทำงานในรูปแบบเครือข่าย ทำให้เกิดการเสริมสร้างความเข้มแข็งของภาคประชาชนให้มีพลังต่อรองกับภาครัฐ เพื่อให้ได้มาในสิ่งที่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น และดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยวิธีการแบบสันติวิธี การทำให้เกิดพื้นที่กลางทางสังคมมากขึ้น โครงการนี้ให้บทเรียนที่ช่วยต่อยอดสร้างความหนักแน่นกับ **แนวทางไม่ใช้ความรุนแรงในการเผชิญกับความเห็นต่าง** จากการใช้ทำงานร่วมกัน ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด ดังจะเห็นได้จากงานความคิดของกลุ่มสภาประชาสังคมชายแดนใต้

- กองเลขานุการและสำนักงานเครือข่ายเป็นกลไกสำคัญที่เป็นตัวขับเคลื่อนการทำงานในลักษณะเครือข่าย ให้สามารถดำเนินงานได้ตามยุทธศาสตร์และเป้าหมายที่วางไว้ เพราะเป็นกลไกที่ทำหน้าที่ประสานการทำงานของสมาชิกกลุ่ม องค์กร ที่เข้ามารวมตัวกัน เช่น กรณีสภาประชาสังคมชายแดนใต้ การที่สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนาเข้าร่วมเป็นกองเลขานุการเครือข่ายฯ เป็นปัจจัยหนึ่ง ที่ช่วยพัฒนาระบบการทำงานของกองเลขานุการและสำนักงานเครือข่าย ให้สามารถรองรับภารกิจที่เกิดขึ้นได้

ปัจจัยท้าทาย

- **การใช้เวลา** พบปัญหาข้อจำกัดด้านเวลาของคนทำงาน ที่ไม่สามารถบริหารเวลาให้เพียงพอหรือเกิดความสมดุลกับการทำงานเครือข่าย เนื่องจากแต่ละคน/องค์กร มีภารกิจเป็นของตนเองอยู่แล้ว และไม่มีการวางระบบการบริหารจัดการงานร่วมกันอย่างชัดเจน ทำให้การดำเนินโครงการเกิดความล่าช้า ไม่เป็นไปตามแผนงานที่วางไว้เท่าที่ควร

- **ความมั่นคงของคนทำงานทางสังคม** จากการดำเนินงานพบว่า องค์กรต่างๆ ในเครือข่ายทั้ง 4 เครือข่าย ต่างต้องเผชิญกับการเปลี่ยนบุคลากรองค์กรบ่อยครั้ง ทำให้งานไม่มีความต่อเนื่อง ไม่เป็นไปตามแผนงาน ส่วนหนึ่งมาจากการที่หลายคนมองว่าการทำงานเครือข่าย การทำงานภาคสังคม เป็นงานแบบอาสาสมัคร ไม่มี

ความมั่นคงหรือเป็นงานที่ไม่แน่นอน

- **กลไกประสานเครือข่าย** เช่น กรณีของเครือข่ายเยาวชน พบว่า ขาดคนทำงานประสานในเชิงเครือข่าย เพื่อก่อให้เกิดความต่อเนื่องของกิจกรรม ทำให้เกิดความล่าช้าในการดำเนินงาน

- **สถานการณ์ความไม่สงบ** ยังเป็นข้อจำกัดต่อการรวมกลุ่ม การพัฒนา กลุ่ม องค์กร เครือข่ายต่างๆ ทางสังคม โดยเจ้าหน้าที่รัฐมักให้ความสำคัญกับการทหารมากกว่าความมั่นคงของมนุษย์ นอกจากนี้ โครงการพัฒนาของรัฐหลายโครงการยังเป็นส่วนที่ส่งผลในการกีดกันทุนทางสังคมที่มีอยู่เดิม

- **ความขัดแย้งเชิงผลประโยชน์** เมื่อมีแหล่งทุนเข้ามาจำนวนมากจากภายนอก โดยทั่วไปแล้วจะก่อให้เกิดผลทั้งสองด้าน ด้านแรกเสริมแรงให้แก่การทำงานเครือข่ายของคนในพื้นที่ในอีกแง่หนึ่ง เงินทุนจากภายนอกก็อาจจะกีดกันความร่วมมือของเครือข่ายที่มีมาก่อนนี้ เนื่องจากความขัดแย้งเชิงผลประโยชน์ในแต่ละกลุ่ม

เครือข่ายภาคประชาสังคม กับข้อเสนอแนะการพัฒนา สู่สันติภาพชายแดนใต้

...เพื่อทำให้เครือข่ายทำงานได้ผล ทุกคนในเครือข่าย
ต้องรู้สึกว่าคุณเองอยู่ในจุดศูนย์กลาง
นั่นทำให้เครือข่ายทรงพลังอย่างแท้จริง...

John Naisbitt

การศึกษาเรื่องเครือข่ายประชาสังคมชายแดนใต้ ภายใต้โครงการสนับสนุนชุมชนท้องถิ่นเพื่อฟื้นฟูชายแดนภาคใต้ (ซีทีเอ็น) ทำให้เห็นว่า การหนุนเสริม กลุ่ม องค์กร ภาคประชาสังคมทั้งที่มีอยู่เดิมและที่รวมตัวกันใหม่ ในลักษณะเครือข่ายของทั้ง 4 เครือข่าย ได้แก่ สภาประชาสังคมชายแดนใต้ เครือข่ายสตรีชายแดนใต้ เครือข่ายเยาวชนพัฒนาสู่อาเซียน และเครือข่ายทรัพยากร มีผลต่อการพัฒนาความร่วมมือ และต่อการพัฒนาศักยภาพของแต่ละเครือข่าย ให้เกิดความเข้มแข็ง หรือมีพลัง ต่อรองกับอำนาจต่างๆ มากขึ้น อย่างไรก็ตาม ยังต้องเผชิญความท้าทายท่ามกลาง บริบทความรุนแรงในพื้นที่ชายแดนใต้ ที่สร้างข้อจำกัดในการรวมกลุ่ม องค์กร ทางสังคม ขณะที่โครงการพัฒนาโดยภาครัฐ ที่ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน ในขั้นตอนการพัฒนา ก็มีส่วนในการกีดกันทุนทางสังคมที่มีอยู่เดิม

ข้อสังเกตที่ได้จากการศึกษา ซีทีเอ็น เห็นประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องในการ เสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายประชาสังคมชายแดนใต้ โดยเฉพาะในส่วนของ ความคิดความเชื่อ ทัศนคติที่เป็นอุปสรรคเบื้องต้น ตลอดจนโอกาสในการสนับสนุน ในส่วนที่สามารถเข้าไปมีอิทธิพลได้ เช่น ในเรื่อง *การพัฒนา ยกระดับการทำงาน*

ผ่านกิจกรรมเวทีเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การอบรมเสริมความรู้ ทักษะ ในเรื่อง โครงสร้างพื้นฐานประชาสังคม (civic infrastructure) สามารถหนุนเสริมเรื่องที่ต้องดำเนินการขับเคลื่อนเครือข่าย เช่น กลไกการประสานงาน แหล่งทรัพยากร ช่องทางการสื่อสาร เป็นต้น ในเรื่อง การพัฒนาพื้นที่สาธารณะ ให้มีพื้นที่กลางสำหรับการแลกเปลี่ยนเพื่อกำหนดทิศทางในการดำเนินงานของเครือข่าย กระทั่งการรวมพลังผลักดันนโยบาย เป็นต้น โดยมีข้อเสนอแนะดังนี้

ด้านความคิดความเชื่อ ทัศนคติ

- ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องปรับทัศนคติที่มีต่อกัน โดยส่งเสริมให้เกิดทัศนคติแห่งการประสานความร่วมมือกันให้มากยิ่งขึ้น ภายใต้ความแตกต่างหลากหลายทางความคิด ให้เกิดทิศทางการทำงานในแนวทางสันติวิธี ฝ่ายเจ้าหน้าที่ในองค์กรภาครัฐทั้งฝ่ายพลเรือนและฝ่ายความมั่นคงทุกระดับต้องไม่แทรกแซงการทำงานของเครือข่ายภาคประชาสังคม หากเห็นว่า กิจกรรมหรือแนวคิดใดมีประโยชน์ก็ควรส่งเสริม สนับสนุน โดยเฉพาะกับเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการ ที่ควรปรับทัศนคติโดยมองว่าการทำงานของเครือข่ายภาคประชาสังคมต่างมีวัตถุประสงค์ เป้าหมายเดียวกันในการสร้างความมั่นคงและบูรณภาพแห่งรัฐ เช่นเดียวกัน ฝ่ายภาคประชาสังคมเองก็ควรปรับทัศนคติมุมมองที่เห็นรัฐเป็นศัตรู

- ในส่วนของคนทำงานในภาคประชาสังคมเอง ควรปรับทัศนคติที่มองว่าการทำงานสังคมเป็นเพียงงานอาสาสมัคร ที่เหมาะเฉพาะกับผู้ที่ไม่มีภาระส่วนตัว หรือผู้ที่มีความเสียสละสูงเท่านั้นจึงสามารถเข้าร่วมทำงานในลักษณะนี้ได้ มาสู่

การพิจารณาหาแนวทางที่จะทำให้คนทำงานทางสังคมในกลุ่ม องค์กรของตน มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ **มีความเป็นมืออาชีพ** และทำให้เห็นความเชื่อมโยงว่า เนื้อหาหรือประเด็นที่เครือข่ายต่างๆ กำลังขับเคลื่อนนั้น เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิต ของชุมชนหรือของตน อย่างไร หากไม่ลุกขึ้นมาทำอะไรเลย จะเกิดผลอย่างไร โดยเฉพาะที่เห็นได้ชัดในเรื่องการอนุรักษ์และปกป้องทรัพยากรธรรมชาติของเครือข่าย ทรัพยากร เป็นต้น ที่สำคัญคือ การพิจารณาหาแนวทางที่จะทำให้กลุ่ม องค์กรของตน เข้าถึงแหล่งทรัพยากรที่จะมาหนุนเสริมการทำงานได้ไม่ว่าในเรื่องเงินทุน ความรู้และเทคโนโลยี เพื่อให้สามารถพัฒนางานหรือดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องได้

ด้านโครงสร้างพื้นฐานประชาสังคม

- พัฒนาศักยภาพองค์กรโดยเฉพาะในแง่การบริหารเงินทุน ในรูปของการจัดตั้งกองทุน โดยการระดมเงินทุนจากภายในและจากแหล่งทุนภายนอก มีการบริหารจัดการที่เหมาะสมเป็นระบบ ไม่ว่าจะเป็นการตั้งสหกรณ์ การพัฒนาสถาบัน เงินทุนชุมชน หรือกองทุนชุมชน (Community Foundation) เป็นการวางรากฐาน **สร้างความเข้มแข็งด้านแหล่งทุน ทรัพยากร** ให้เกิดการขับเคลื่อนการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการพัฒนาทักษะและความรู้เกี่ยวกับการเข้าถึงแหล่งทุนต่างๆ ทั้งในและต่างประเทศเพื่อให้องค์กรสามารถพึ่งตนเองได้ในระยะยาว

- แต่ละเครือข่าย ควรจัดตั้งและพัฒนา**กลไกการจัดการที่มีประสิทธิภาพ** เช่น ในรูปของเลขานุการ เพื่อให้การเชื่อมประสาน งานบริหารจัดการสามารถ สนับสนุนงานปฏิบัติการได้อย่างคล่องตัว ซึ่งนับเป็นปัจจัยสำคัญในการสนับสนุน การทำงานในลักษณะเครือข่าย

- การหนุนเสริม**โครงสร้างพื้นฐานเพื่อการเรียนรู้** ในความเป็นองค์กร เครือข่ายที่มีชีวิต การเรียนรู้ถือเป็นหัวใจสำคัญ โดยเฉพาะความสามารถในการ ทำความเข้าใจสิ่งใหม่ๆ หรือสิ่งที่ยังไม่เรียนรู้ ซึ่งแต่ละเครือข่ายย่อมมีความสนใจ และความต้องการแตกต่างกันไป ประเด็นหลักคือทำอะไรที่จะไม่ทำให้การเรียนรู้ เป็นเรื่องของความบังเอิญ แต่เป็นเรื่องของการออกแบบที่ช่วยให้เกิดการพัฒนาระดับการทำงาน ที่สอดคล้องกับเป้าหมาย เกิดการแบ่งปันความรู้ ซึ่งไม่ใช่เรื่องของการรู้เกี่ยวกับบางสิ่ง อันเป็นเรื่องของข้อมูลเท่านั้น แต่หมายถึงความสามารถในการ ลงมือทำที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งจะได้มากก็ด้วยการเรียนรู้อย่างแท้จริง โดยการแบ่งปัน ความรู้จะเกิดขึ้นเมื่อมีการเอื้ออำนวยหรือหนุนเสริมให้ผู้อื่นได้พัฒนาความสามารถ

ในการทำงาน เรื่องนี้จึงเกี่ยวข้องกับการสร้างกระบวนการเรียนรู้โดยตรง ดังที่เห็นตัวอย่างได้ส่วนหนึ่งจากกรณีของเครือข่ายทรัพยากร ในเรื่องการอบรมการเก็บข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วม ให้กับแกนนำเครือข่ายหลายพื้นที่ เป็นต้น

- งานเครือข่ายแต่ละเครือข่ายควรให้ความสำคัญกับการสื่อสารสาธารณะ สร้างความรู้ในความเคลื่อนไหว ส่งแรงกระเพื่อม และทำให้เกิดการเรียนรู้ของสังคมได้ ทั้งสาระในเรื่องเป้าหมาย ลักษณะการทำงานของเครือข่าย ตลอดจนจุดประเด็นที่จะส่งผลกระทบต่อส่วนรวม โดยคำนึงถึงกลุ่มเป้าหมาย เนื้อหาสาระ และช่องทางการสื่อสารที่เหมาะสมและสอดคล้องกัน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ในการสื่อสาร

ด้านทิศทางการทำงาน

- การสนับสนุนเครือข่ายสตรี เครือข่ายเยาวชน เพิ่มมากขึ้น เพราะทั้ง 2 เครือข่าย ถือได้ว่าเป็นกลุ่ม เครือข่าย ที่มีพื้นที่แห่งประสบการณ์ และพื้นที่ย่นทางสังคมไม่มากนักสำหรับพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เมื่อเทียบกับพัฒนาการการทำงานด้านผู้หญิงและเยาวชนในระดับประเทศ ที่มีความก้าวหน้าไปไกล

การสนับสนุนองค์กรเครือข่ายผู้หญิงและเยาวชน ยังมีความสำคัญในแง่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในพื้นที่ เนื่องจากในปัจจุบัน ถือเป็นทรัพยากรบุคคลกลุ่มหลักในการทำงานด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม รวมไปถึงการเสริมสร้างสันติภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้

- ควรส่งเสริม สนับสนุนให้มีการจัดทำ **ประมวลจรรยาบรรณ (Code Of Conduct)** ในแต่ละเครือข่าย ให้เกิดหลักการทำงานร่วมกันและเป็นหลักประกันของคนทำงานภาคประชาสังคม เพื่อเป็นการยกระดับการทำงานในรูปแบบเครือข่ายที่มีความชัดเจนและตรวจสอบได้ โดยผ่านการปรึกษาหารือร่วมกัน ออกมาเป็นมติของการทำงานสิ่งที่ปรากฏให้เห็นอยู่บ้างแล้วก็คือ สภาประชาสังคมชายแดนใต้ ที่ได้ประกาศเจตนารมณ์ต่อสาธารณะ แต่หลักประมวลจริยธรรมนั้นจะเป็นหลักร่วมกันของคนทำงานในองค์กร เครือข่าย

...มีผู้กล่าวที่เล่นที่จริงไว้ว่า ความยุ่งยากเกี่ยวกับเครือข่ายทั้งหมดก็คือ มันค่อนข้างจะเลอะเลือน เรื่องเครือข่ายเมื่อนำมามองในฐานะความเป็นองค์กร ก็มีลักษณะกระจัดกระจายและไม่รวมศูนย์อีกต่อไป แล้วการขับเคลื่อนจะเป็นอย่างไร ประเด็นสำคัญขององค์กร ที่ต้องการขยับหรือก้าวต่อไป ดูเหมือนจะหนีไม่พ้นเรื่องวิสัยทัศน์และผู้นำ ขณะที่ในการขับเคลื่อนการทำงาน เรามักต้องการทำในสิ่งที่แน่นอน ไปในทิศทางที่แน่นอน ดังนั้นย่อมหายความว่า ยังต้องการบทบาทการนำ แต่เป็นการนำที่แตกต่างออกไป ในความหมายที่หมายถึงการเลือกทำในสิ่งที่ถูกต้อง รู้ว่าอะไรคือสิ่งที่สำคัญอย่างแท้จริงในระยะยาว ซึ่งเป็นเรื่องของวิสัยทัศน์ และเป้าหมาย ไม่ใช่การกำหนดนโยบาย กำหนดกระบวนการ การใส่ใจกับการบรรลุประสิทธิภาพ วิศวกรรมระบบหรือจัดโครงสร้างให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นเพียงเรื่อง การจัดการ หรือเป็นเรื่องของการถือหางเสือ

...ทว่าสำหรับองค์กร เครือข่ายในโลกยุคใหม่ที่ได้รับการมองในฐานะที่มีชีวิต มันเป็นเรื่องของการมองออกไปข้างหน้าว่าอะไรเป็นสิ่งที่กำลังมาถึง เป็นเรื่องของการสร้างสรรค์วิสัยทัศน์ที่มีความหมาย (ก่อนจะนำไปสู่การกำหนดขั้นตอนที่เหมาะสมกับวิสัยทัศน์) วิสัยทัศน์จึงต้องร่วมกัน นั่นคือต้องมีความหมายต่อผู้คนที่เกี่ยวข้อง เป็นวิสัยทัศน์ที่ทำให้ผู้คนอยู่ในศูนย์กลางของเครือข่าย และบทบาทของผู้ผู้นำไม่ใช่เพียงแต่มีความรู้ลึกถึงวิสัยทัศน์เท่านั้น หากยังต้องสามารถหล่อหลอมวิสัยทัศน์ที่มีชีวิตเข้าสู่องค์กร เครือข่ายโดยรวม เพื่อให้ผู้คนรำลึกอย่างต่อเนื่องถึงสิ่งที่สำคัญและเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมให้ผู้คนรู้ว่า ทำไมพวกเขาจึงมาอยู่ที่นี่....

